

Processed Capitalism (Beyond Marxian and Weberian Interpretations)

Sajjad Sattari *

Assistant Professor, Department of
Political Science, University of Tehran,
Tehran, Iran

Extended Abstract

Introduction

The author defines capitalism as “a natural consequence of human activity and success in the fundamental accumulation of capital, within any society, with any political economy structure and with any methods, forms, or means”. Although various forms of capitalism exist within each society, not all forms have equal opportunities to flourish; rather, a specific form of capitalism evolves and comes to dominate in each society. The present article aimed to shed light on the nature of this phenomenon by answering the following question: Why and how is only a particular form of capitalism considered rational in each society, and as a result, positioned for further growth and evolution?

---

* Corresponding Author: sattari.s@ut.ac.ir

How to Cite: Sattari, S. (2024). Processed Capitalism (Beyond Marxian and Weberian Interpretations). *State Studies*, 10 (39), 1 - 52.

Doi: <https://doi.org/10.22054/tssq.2025.82850.1589>.

Materials and Methods

The present study attempted to develop a specific theoretical approach under the concept of “Paradigm of Power” (Sattari 2011; 2023), offering a new supra-organismic explanation of its relationship with capitalism.

Results and Discussion

The author has four interconnected arguments:

First Argument; If the state is defined as “a paradigm of power”, it can be claimed that in every society, there is an established paradigm of power and three social class including “paradigmatic class, anti-paradigmatic class and non-paradigmatic class”. Each of these classes creates its own capitalism in every society in the form of paradigmatic capitalism, anti-paradigmatic capitalism, and non-paradigmatic capitalism. However, these three forms of capitalism do not have an equal opportunity to flourish and develop in any society. Only paradigmatic capitalism constantly grows and becomes the dominant form of capitalism in all societies. The root of this phenomenon lies in the concern with preserving and reproducing “the paradigmatic order”. Every paradigm of power seeks to maintain and reproduce the paradigmatic order—or its structure of accumulation, hegemony, identity, and legitimacy—within society and to resolve this concern, it has a “mechanism of structural attraction and structural repulsion”. Under the influence of this automatic mechanism, every paradigm of power (such as paradigm of power of the Islamic Republic in Iranian society) merely attracts and develops its “affiliated and paradigmatic elites”.

Hence, in every society, only those capitalist forces have the feasibility of long-term accumulation and growth, which are considered as “paradigmatic class” and have a strong correspondence and consistency with the paradigmatic order. Accordingly, every paradigm of power recognizes only compatible capitalism as “rational capitalism” and so on, by utilizing the legal, political economy and social tools, it systematically restricts, undermines, and drives incompatible capitalist forces toward decay. As a result, the established paradigm of power in

3 | Sattari

each society gradually constructs an “compulsory pattern of survival” and “linear memory of accumulation and growth” in the collective consciousness of all three types of paradigmatic, non-paradigmatic and anti-paradigmatic capitalism and in this way, it often persuades and compels these capitalist forces to enter the path of conservatism and exigent compatibility with paradigmatic order to ensure their survival and continued growth.

Second Argument; The conservatism and exigent compatibility of all three types of capitalism with the paradigmatic order should be regarded as the “instinctive, existential and biological solution of capitalism” because this solution serves as the main instrument of all these types of capitalism (even paradigmatic capitalism) to resolve their equation of survival and growth in society. As a result, all capitalist forces, despite their essential differences, are perpetually trapped in the “iron cage of the paradigmatic order” and they do not have the possibility of exiting the paradigmatic order or long-term opposition to it. Thus, while the process of capitalism formation varies across societies, its evolution follows a uniform pattern in all societies: alignment and compatibility of capitalism with paradigmatic order. This phenomenon can be termed as the “naturalized law of fundamental accumulation of capital” in every society.

Third Argument; Under the influence of this naturalized law, a “forced similarity of action” emerges among paradigmatic capitalism, anti-paradigmatic capitalism, and non-paradigmatic capitalism in every society. In their competition and struggle for greater accumulation, all three forms of capitalism strive to integrate themselves into the super-organism of the state or the established paradigm of power in society. This creates a distinctive phenomenon that can be termed “*the spontaneous self-alienation of capitalism*”. Thus, contrary to Marxian interpretation that emphasizes the self-alienation of the proletariat in the production process; the author emphasizes the self-alienation of capitalism in the process of accumulation and identifies five main types of alienation of capitalism in every society.

This inevitable process causes the “transmutation and annexation” of capitalism in the state or the paradigm of power and results in a condition that can be termed as “dual natural ownership”. This refers to the common ownership of the capitalist and the state or the paradigm of power over the accumulated capital in every society. Consequently, the fundamental accumulation of capital in all societies by all capitalist forces, whether paradigmatic, anti-paradigmatic, and non-paradigmatic capitalism is subject to the tripod logic of “indispensable adaptation”, “transmutation-annexation” and “dual natural ownership”. This tripod logic leads to the “emergence of processed capitalism” in all societies.

Fourth Argument; The established paradigm of power in every society has an instinctive, existential, and biological tendency towards this processed capitalism and is compatible with its paradigmatic order. Since without the so-called type of capitalism, it is not possible for the paradigm of power to maintain and reproduce its structure of accumulation, hegemony, identity, and legitimacy in the society, and it becomes contradictory within itself. Based on this, the established paradigm of power in every society is compelled to recognize only capitalism compatible with its paradigmatic order as rational, thus fostering its growth and evolution.

This processed capitalism is the primary instrument of the established paradigm of power in any society to regulate its relations with social forces. By creating and maintaining processed capitalism, each paradigm of power directly or indirectly controls the social organization of work, income, and consumption within society, and in this way, strives to keep the individuals within its paradigmatic order. Due to its critical role, processed capitalism holds diamond-like significance for the established paradigm of power in every society and for this reason, processed capitalism can be termed as “*adamantine capitalism*”. The diamond-like nature of processed capitalism stems from its dual characteristics: its indispensable value in maintaining and reproducing the paradigmatic order and its hard nature and nearly immutable structure, which remains resistant to change—even by the paradigm of power itself.

Conclusion

On the basis of these four arguments, it can be claimed that the development of a particular form of capitalism in any society is neither accidental nor arbitrary. Its roots cannot be attributed solely to transformations in the mode of production (as in Karl Marx's interpretation), transformations in religious ethics (as suggested by Max Weber), or transformations in politics and governance procedures (as posited by contemporary interpretations of political capitalism). Fundamentally, capitalism in every society functions as a living organism engaged in constant interaction and coexistence with another super-organism—that is, the state or the established paradigm of power. These two living social beings, in their pursuit of continuous self-fulfillment of survival and development, operate based on their triple instinctive, existential, and biological requirements. Consequently, the nature of relations between the state (or paradigm of power) and capitalism in every society takes on a trans-economic, trans-political, and trans-moral character.

Keywords: Paradigm of power, Spontaneous self-alienation of capitalism, Adamantine capitalism, State capitalism, Political capitalism, Organized capitalism.

سرمایه‌داری پردازش شده (فراسوی تفاسیر مارکسی و وبری)

استادیار علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ایران

سجاد ستاری *

چکیده

نویسنده دولت را «یک پارادایم قدرت» تعریف می‌کند و درصدد شرح رابطه آبرارگانیستی آن با سرمایه‌داری است. به زعم وی، در هر جامعه یک پارادایم قدرت مستقر و سه طبقه اجتماعی (شامل طبقه پارادایمی، طبقه ضدپارادایمی و طبقه غیرپارادایمی) وجود دارد. هر یک از این سه طبقه، سرمایه‌داری ویژه خود را در جامعه در قالب «سرمایه‌داری پارادایمی، سرمایه‌داری ضدپارادایمی و سرمایه‌داری غیرپارادایمی» ایجاد می‌کند. با این حال، همه این اشکال سه‌گانه سرمایه‌داری، فرصت برابر برای رشد نمی‌یابند بلکه فقط شکل خاصی از آنها (یعنی سرمایه‌داری پارادایمی) تکامل یافته و مسلط می‌شود. به زعم نویسنده، هر پارادایم قدرت فقط نیروهای پارادایمی خود را رشد می‌دهد. بنابراین در هر جامعه، فقط آن دسته از نیروهای سرمایه‌داری امکان تکامل طولانی مدت می‌یابند که جزو «طبقه پارادایمی» محسوب شده و با نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه) تناسب و سازواری قوی داشته باشند. وی در ادامه، فرایند تاریخی خاصی را شرح می‌دهد که طی آن، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، یک «الگوی جبری بقاء» و «حافظه خطی انباشت و رشد» در ذهن همه انواع سه‌گانه سرمایه‌داری در جامعه ایجاد می‌کند و آنها را متقاعد و مجبور می‌سازد که برای تضمین بقاء و تداوم رشد خود، وارد مسیر سازواری با نظم پارادایمی شوند و فراتر از آن، بکوشند تا با استحاله خویش، خود را به جزئی از آبرارگانیسم دولت یا پارادایم قدرت مستقر در جامعه تبدیل سازند. در نتیجه، به زعم نویسنده انباشت بنیادین سرمایه در هر جامعه، تابع منطق سه‌پایه «سازواری اقتضائی؛ استحاله-الحاق؛ و مالکیت طبیعی دوگانه» می‌شود و نتیجه آن، «ازخودبیگانگی خودبخود سرمایه‌داری» و «ظهور یک سرمایه‌داری پردازش شده» در همه جوامع است. وی این سرمایه‌داری پردازش شده را «سرمایه‌داری آدامانتین یا الماس‌گونه» می‌نامد و ماهیت، منطق درونی و وجوه اصلی آن را شرح می‌دهد.

واژگان کلیدی: پارادایم قدرت، ازخودبیگانگی خودبخود سرمایه‌داری، سرمایه‌داری

آدامانتین، سرمایه‌داری دولتی، سرمایه‌داری سیاسی، سرمایه‌داری سازمان‌یافته.

* نویسنده مسئول: sattari.s@ut.ac.ir

مقدمه

سرمایه‌داری مقوله‌ای جالب و عمیقاً جدلی است و هیچ‌گونه توافق فراگیری در مورد «معنای سرمایه‌داری»، «منشأ سرمایه‌داری»، «ماهیت سرمایه‌داری»، «انواع سرمایه‌داری»، «منطق رشد سرمایه‌داری»، «تاریخ طبیعی سرمایه‌داری»، «تحولات درونی سرمایه‌داری» و «فرجام نهایی آن» وجود ندارد. در نتیجه، ادبیات سرمایه‌داری بسیار گسترده و همچنان در حال گسترش است. این تشّت و مناقشه فکری به‌ویژه از قرن نوزدهم تاکنون کماکان ادامه داشته و در این میان، تاریخ نظریات سرمایه‌داری عملاً به تاریخ نزاع دو سنت کلی «مارکسیسم و لیبرالیسم» و شاخه‌های مختلف آنها تقلیل یافته است. نتیجه این تقلیل‌یافتگی خاصّی را می‌توان «بحران نظریه شناخت سرمایه‌داری» دانست. یکی از نمودهای مهم این بحران، اختلافات تئوریک عمیق و ظاهراً بی‌پایان درباره «مسئله رابطه دولت و سرمایه‌داری در هر جامعه» است.

در نظریه اجتماعی کلاسیک، ما با سه تفسیر اصلی درباره رابطه دولت و سرمایه‌داری در قالب «تفسیر یگانه‌انگارانه پرودون»، «تفسیر دوگانه‌انگارانه مارکس» و «تفسیر اخلاق‌گرایی دینی و سرمایه‌داری سه‌گانه وبر» مواجهیم. پرودون در «فلسفه فقر» (۱۸۴۶)، ابتدا دولت و سرمایه‌داری را «یک هستی واحد» تلقی می‌کند و سپس، در چارچوب نگاه ضد مالکیت و آنارشستی خود، بر «ضرورت زوال اجتناب‌ناپذیر دولت و سرمایه‌داری» (به مثابه یک کل واحد) تأکید دارد. برخلاف این دیدگاه، مارکس دولت و سرمایه‌داری را «دو هستی جدا از هم و مجزا» در نظر می‌گیرد و در مانیفست (۱۳۸۸) بر «خصلت ابزار دولت» و در هیجدهم برومر لئوی بناپارت (۱۳۷۷) بر «استقلال نسبی دولت از سرمایه‌داری» در هر جامعه تأکید دارد. در برابر این دو تفسیر رادیکال، وبر نگرشی متفاوت به مسئله دارد. وی در «اخلاق پروتستانی و روح سرمایه‌داری» (۱۳۷۳)، منطقی فرادولت‌گرایانه در

---

۱ درباره این مناقشات فکری، برای نمونه ر.ک؛ هانکه و همکاران ۲۰۰۷؛ هال و تِلن ۲۰۰۹؛ کروچ و استریک ۱۹۹۷؛ میکسینزود ۲۰۰۲؛ هیلبرونر ۱۹۸۵.

۲ ر.ک؛ پرودون {۲۰۱۲} 1846.

۳ البته مارکس نیز با وجود مخالفت با سوسیالیسم پرودونی و تخیلی دانستن آن، مانند پرودون بر ضرورت اضمحلال سرمایه‌داری و زوال دولت تأکید داشت. ر.ک؛ مارکس 1377 و 1388.

پیش می‌گیرد و به جای رابطه دولت و سرمایه‌داری، به مناسبات دین و سرمایه‌داری و نقش اصلاحات پروتستانی و اخلاق دینی کالونی در رشد سرمایه‌داری می‌پردازد؛ و بعدها در «اقتصاد و جامعه» (۱۳۸۳) ضمن مرزبندی سرمایه‌داری مدرن-عقلانی با سرمایه‌داری قدیمی-غیرعقلانی، در ادامه سه نوع «سرمایه‌داری سیاسی»، «سرمایه‌داری سنتی» و «سرمایه‌داری عقلانی» را مشخص و از هم متمایز می‌سازد.^۱

این منازعه کلاسیک درباره رابطه دولت و سرمایه‌داری از اوایل قرن بیستم تاکنون در قالب مفاهیم مختلفی مانند «سرمایه‌داری برنامه‌ریزی‌شده»، «کرونیسم یا سرمایه‌داری رفاقتی»، «سرمایه‌داری سیاسی»، «سرمایه‌داری انحصاری دولت» و سایر اشکال سرمایه‌داری شرح و بسط یافته است. این تفاسیر غالباً بر «نقش گسترش یافته دولت در اقتصاد»، «رابطه نابرابری درآمد، آزادی اقتصادی و دموکراسی»، «سیاسی شدن فرایند انباشت و بازتوزیع سرمایه در جوامع» و دعاوی مرتبط و مشابه آنها استوار بوده‌اند.^۲ با این حال، هر کدام از این تفاسیر کلاسیک و جدید دچار چند تقلیل‌گرایی و تضاد حاد با واقعیت است:

اولین تقلیل‌گرایی و تضاد با واقعیت: برخلاف تفسیر پرودون و مارکس، میان دولت و سرمایه‌داری همواره نوعی «نسبت هستی شناختی خاص» (که ما آن را نسبت آبرارگان‌گانیستی دولت و سرمایه‌داری می‌نامیم) برقرار بوده است. برداشت ما این است که نوعی رابطه وجودی جزء و کل میان سرمایه‌داری و دولت برقرار بوده و در این میان، سرمایه‌داری جزئی از آبرارگان‌گانیسم دولت است. از آنجا که مطابق تفاسیر مشهور ارگان‌گانیستی، «هیچ عنصر جزئی معادل کل نیست»؛^۳ بنابراین برخلاف نظر پرودون، نه می‌توان دولت و سرمایه‌داری را یکی پنداشت زیرا سرمایه‌داری فقط جزئی از دولت است نه کل آن؛ و نه می‌توان مانند

۱ ویر در چارچوب اقتصاد اجتماعی خود (sozialökonomik or social economics)، سرمایه‌داری سیاسی (political capitalism) و سرمایه‌داری سنتی (traditional capitalism) را قدیمی-غیرعقلانی می‌داند و صرفاً سرمایه‌داری برآمده از اخلاق پروتستانی در غرب را سرمایه‌داری مدرن-عقلانی (rational capitalism) تلقی می‌کند. ر.ک؛ ویر ۱۳۸۳؛ سویدبرگ ۱۹۹۸ و ۲۰۱۸؛ هولکامب ۲۰۱۸؛ لاو ۱۹۸۶.

۲ برای نمونه ر.ک؛ گرامشی ۱۳۶۲؛ هلفردینگ ۱۳۹۴؛ هولکامب ۲۰۱۸؛ جسوپ ۱۹۷۷ و ۲۰۱۵ و ۲۰۰۷؛ استانیسکیس ۱۹۹۱؛ کانگ ۲۰۰۲.

۳ درباره بحث «رابطه جزء و کل» در تاریخ نظریه اجتماعی، برای نمونه ر.ک؛ اینوود ۱۳۸۹؛ لتا ۱۳۸۴؛ کاپلستون ۱۳۸۰.

مارکس، سرمایه‌داری را موجودیتی مجزا از دولت تلقی نمود زیرا سرمایه‌داری به مثابه جزئی از آبرارگانیزم دولت، قابل جدا شدن از آن کل نیست.

دومین تقلیل‌گرایی و تضاد با واقعیت: فارغ از نقدهای وارده بر اخلاق پروتستانی،^۱ صورت‌بندی ویر از انواع سه‌گانه سرمایه‌داری، معنا و مصداق محدودی دارد و بنابراین محدود کننده است. از جمله، ویر صرفاً سرمایه‌داری مدرن غرب (قرن شانزدهم به بعد) را سرمایه‌داری عقلانی تلقی می‌کند؛ حال آنکه استدلال ما این است که در هر دوره از تاریخ هر جامعه (اعم از جوامع شرقی یا غربی)، همواره نوعی تقسیم سرمایه‌داری به دو گونه «سرمایه‌داری عقلانی و غیرعقلانی» وجود داشته و مرجع اصلی تعیین‌کننده سرمایه‌داری عقلانی در هر جامعه، دولت یا پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه بوده است. در این میان، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، فقط شکلی از سرمایه‌داری را عقلانی تلقی می‌کند که با نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت آن پارادایم قدرت) متناسب و سازگار بوده و این نظم بنیادی را در جامعه حفظ و بازتولید نماید. بنابراین، بر خلاف تفسیر ویر، تعیین مصادیق یک سرمایه‌داری عقلانی را نمی‌توانیم صرفاً بر پایه «ماهیت خود سرمایه‌داری» انجام دهیم.^۳

سومین تقلیل‌گرایی و تضاد با واقعیت: تفسیرهای معاصر درباره رابطه دولت و سرمایه‌داری که در قالب مفهوم «سرمایه‌داری سیاسی»، «سرمایه‌داری انحصاری دولت»، «سرمایه‌داری برنامه‌ریزی‌شده»، «سرمایه‌داری سازمان‌یافته» و نظایر آن صورت‌بندی شده

---

۱ در زمینه نقدهای وارده بر کتاب اخلاق پروتستانی و روح سرمایه‌داری توسط سومبارت، برنتانو، کارل فیشر، راشفال، رابرتسون، بنیامین و پاسخ‌های ویر و نتو ویری‌ها به این نقدها، برای نمونه ر.ک؛ کالینز 1985؛ لمان و روث ۱۹۸۷؛ گرث و میلز ۱۹۴۶؛ چارلکرفت و هرینگتون ۲۰۰۱؛ لوویت ۱۳۸۵؛ بندیکس ۱۳۸۲؛ بیتام ۱۳۹۲؛ فروند ۱۳۸۳.

۲ برای نمونه، ویر مفهوم «سرمایه‌داری سیاسی» را فقط بر سرمایه‌داری قدیمی یا باستانی و قرون‌وسطایی اطلاق می‌کند؛ حال آنکه برخی چون رندال هولکامب سرمایه‌داری مدرن در جوامع معاصر را نیز نوعی سرمایه‌داری سیاسی تلقی کرده‌اند. در مورد کاربرد وسیع‌تر مفهوم سرمایه‌داری سیاسی از نیمه دوم قرن بیستم تا کنون، برای نمونه ر.ک؛ هولکامب ۲۰۱۸؛ لاو ۱۹۸۶؛ جسوپ ۲۰۱۵ و ۲۰۰۷؛ استانیسکیس ۱۹۹۱؛ کریگر و می‌یریکس ۲۰۱۶.

۳ دقیقاً بر همین اساس است که پارادایم قدرت جمهوری اسلامی، فقط سرمایه‌داری دولتی و شبه‌دولتی را سرمایه‌داری عقلانی دانسته و همواره اقتصاد مدرن بازار (یا همان سرمایه‌داری عقلانی ویر) را یک سرمایه‌داری غیرعقلانی تلقی کرده است. ر.ک؛ ستاری ۱۳۹۹.

است؛ غالباً تمرکز حاد بر مسئله «سیاسی شدن روزافزون فرایند انباشت و فرایند باز توزیع سرمایه در جوامع» دارند؛ حال آنکه فرایند انباشت و باز توزیع سرمایه در هر جامعه را باید در درجه نخست، «فرایندی وجودی و زیستی» و مبتنی بر «غریزه بقا و پیشرفت دولت و سرمایه‌داری» در هر جامعه تلقی کنیم.

با این وصف، درک روابط پویای دولت و سرمایه‌داری در هر جامعه در پرتو تفسیر مارکسی، پرودونی، وبری و بازتفسیرهای معاصر آن‌ها دشوار است. در نتیجه، ما به یک صورت‌بندی تئوریک جدید نیاز داریم که **اولاً**؛ رابطه دولت و سرمایه‌داری را نه در قالبی مکانیکی بلکه در قالب یک آبرارگانسیم زنده درک و تشریح کند. **ثانیاً**؛ رابطه هستی‌شناختی دولت و سرمایه‌داری را نه یک رابطه ثابت و ایستا بلکه پویا و متغیر در نظر گیرد. **ثالثاً**؛ تا حد امکان از تعاریف ایدئولوژیک و محدودکننده سرمایه‌داری (مانند تعریف مارکس از «دولت سرمایه‌داری» و تعریف وبر از «سرمایه‌داری سیاسی و سرمایه‌داری عقلانی») فراتر رود و مناسبات واقعی دولت و سرمایه‌داری در هر جامعه را خارج از مناقشه مارکسیسم و لیبرالیسم توضیح دهد.

برای خروج از این مجادله ایدئولوژیک درباره سرمایه‌داری، قبل از هر چیز، به یک «تعریف ایدئولوژی‌زدایی شده از خود سرمایه‌داری» نیاز داریم. حال اگر برخلاف تعاریف مرسوم، ما «سرمایه‌داری را به مثابه یک نتیجه» یا «نتیجه طبیعی فعالیت و موفقیت انسان در انباشت بنیادین سرمایه در هر جامعه با هر نوع ساختار اقتصاد سیاسی، و به هر شیوه، شکل و ابزار ممکن» تعریف کنیم؛ آنگاه می‌توانیم بر آن باشیم که:

اولاً؛ برخلاف تفسیر مارکسی، سرمایه‌داری صرفاً یک مرحله معین تاریخی (پس از شیوه تولید فئودالی) نیست؛ بلکه «نتیجه فعالیت و موفقیت طبیعی انسان در تاریخ» است و همواره سطوح و اشکال مختلفی از این فعالیت و موفقیت طبیعی انسان در انباشت بنیادین سرمایه، در همه اجتماعات و جوامع وجود داشته است. بر این اساس، تاریخ حیات بشر را می‌توانیم تاریخ سرمایه‌داری (در این معنای جدید) بدانیم. **ثانیاً**؛ برخلاف تفاسیر لیبرالی، سرمایه‌داری یک سیستم اقتصادی معین (مبتنی بر معیارهایی مانند مالکیت خصوصی،

دولت محدود، اقتصاد بازار و نظایر آن) نیست بلکه ما سرمایه‌داری را بر «هر نوع انباشت بنیادین سرمایه در هر لحظه از تاریخ هر جامعه» اطلاق می‌کنیم. بر این اساس، تاریخ همه جوامع از جهتی، تاریخ حرکت بدون وقفه از «سرمایه‌داری ساده، ایستا، کند و متصلب اولیه» به سوی «سرمایه‌داری پیچیده‌تر، پویاتر، سیال‌تر و سریع‌تر» بوده^۲ و این حرکت به صورتی پایان‌ناپذیر همچنان ادامه خواهد یافت. **ثالثاً؛** با این تعریف جدید، سرمایه‌داری دیگر صرفاً یک نیروی اقتصادی مشخص و یک پدیده خاص در تاریخ غرب نیست؛ زیرا انباشت بنیادین سرمایه، در تاریخ همه جوامع وجود داشته و توسط طیف متنوعی از افراد، نهادها و نیروهای اجتماعی (حتی نهاد دین) انجام پذیرفته است. با این حال، نیروهای انباشت‌کننده و جریان انباشت بنیادین سرمایه در همه جوامع یکسان و به یک میزان نبوده است بلکه همواره اشکال مختلفی از سرمایه‌داری و سطوح مختلفی از انباشت سرمایه، در تاریخ همه جوامع وجود داشته و دارد.^۳

اما مسئله اصلی این است که در هیچ جامعه‌ای همه شکل‌های مختلف سرمایه‌داری، امکان و فرصت برابر برای رشد نمی‌یابند بلکه فقط شکل خاصی از سرمایه‌داری در هر جامعه، تکامل یافته و مسلط می‌شود. موضوع و هدف اصلی مقاله، فهم ماهیت این پدیده است. در این چارچوب کوشیده‌ام تا با بسط «رهیافت تئوریک پارادایم قدرت» و طرح «یک شرح آبرارگانیستی جدید»^۴ از رابطه آن با سرمایه‌داری، به این پرسش پاسخ دهم که چرا و چگونه فقط شکل خاصی از سرمایه‌داری در هر جامعه، عقلانی تلقی می‌شود^۵ و به

۱ در مورد چنین تعاریفی از سرمایه‌داری، برای نمونه ر.ک؛ اسمیت ۱۳۹۷؛ اشنیتزر و نوردیک ۱۹۷۷.
 ۲ در جامعه‌شناسی کلاسیک اسپنسر، جامعه به مثابه یک ارگانیسم تلقی شده است که از حالت ساده به پیچیده در حرکت است. (ر.ک؛ سایمون ۱۹۶۰). در اینجا، همین برداشت را در مورد تاریخ سرمایه‌داری استفاده کرده‌ام. درباره شواهد تجربی تحول سرمایه‌داری از اشکال ساده به پیچیده، برای نمونه ر.ک؛ نیل و ویلیامسون ۲۰۱۴؛ برودل ۱۳۸۸ و ۱۴۰۲.

۳ درباره انواع مختلف سرمایه‌داری برای نمونه، ر.ک؛ کوتس ۲۰۱۴؛ بویر ۲۰۰۵؛ لین و مایان ۲۰۰۷.
 ۴ درباره نظریات ارگانیستی دولت و مقایسه آنها با نگرش آبرارگانیستی نویسنده در رهیافت تئوریک پارادایم قدرت، ر.ک؛ میور ۱۹۴۹؛ مک کلو سکی ۱۹۶۳؛ کوکر ۱۹۶۷.

۵ برخلاف تفسیر وبر (۱۳۸۴) که صرفاً سرمایه‌داری مدرن غرب (قرن ۱۶ به بعد) را «سرمایه‌داری عقلانی» می‌داند؛ برداشت ما این است که در هر جامعه، نوعی تقسیم سرمایه‌داری به دوگونه «سرمایه‌داری عقلانی و غیرعقلانی» وجود دارد و هدف مقاله، درک نحوه تعیین یک شکل خاص سرمایه‌داری به‌عنوان سرمایه‌داری عقلانی در هر جامعه است.

تبع این عقلانی شدن، در موقعیت رشد و تکامل بیشتر قرار می‌گیرد؟ در اینجا، چهار استدلال اصلی دارم:

استدلال نخست؛ اگر دولت را یک «پارادایم قدرت» تعریف کنیم؛ آنگاه می‌توانیم بر آن باشیم که در هر جامعه، «یک دولت یا پارادایم قدرت مسلط» و سه طبقه اجتماعی شامل «طبقه پارادایمی، طبقه ضدپارادایمی و طبقه غیرپارادایمی» وجود دارد. این سه طبقه سه نوع «سرمایه‌داری پارادایمی، سرمایه‌داری ضدپارادایمی و سرمایه‌داری غیرپارادایمی» در جامعه ایجاد می‌کنند. اما این انواع سه‌گانه سرمایه‌داری، در هیچ جامعه‌ای فرصت برابر برای رشد ندارند بلکه فقط «سرمایه‌داری پارادایمی» دائماً رشد می‌یابد و به شکل مسلط سرمایه‌داری در هر جامعه تبدیل می‌شود. ریشه این پدیده در «دغدغه حفظ و بازتولید نظم پارادایمی» است. هر پارادایم قدرت همواره درصدد حفظ و بازتولید نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت خود) در جامعه است و برای رفع این دغدغه، یک «مکانیسم جاذبه ساختی و دافعه ساختی» دارد. تحت تأثیر این مکانیسم خودکار، هر پارادایم قدرت (مانند پارادایم قدرت جمهوری اسلامی در جامعه ایران)، فقط «نخبگان وابسته و پارادایمی خود» را جذب نموده و رشد می‌دهد. بنابراین در هر جامعه، فقط آن دسته از نیروهای سرمایه‌داری، امکان انباشت مستمر و رشد طولانی‌مدت دارند که جزو «طبقه پارادایمی» محسوب شده و با نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت) پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه، تناسب و سازواری قوی داشته باشند. بر همین اساس، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، فقط سرمایه‌داری سازگار با نظم پارادایمی خود را «سرمایه‌داری عقلانی» تلقی می‌کند و در ادامه، با استفاده از «ابزارهای سه‌گانه حقوقی-قانونی، اقتصاد سیاسی و اجتماعی خاص خود»، نیروهای ناسازگار یا غیرعقلانی سرمایه‌داری را محدود، تضعیف و تا حد امکان در معرض زوال قرار می‌دهد.^۱ هر دولت یا پارادایم قدرت از این طریق، به مرور یک «الگوی جبری بقاء» و «حافظه خطی انباشت و رشد» در ذهن هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، غیرپارادایمی و ضدپارادایمی ایجاد می‌کند و در ادامه، اغلب این نیروهای سه‌گانه سرمایه‌داری در جامعه را متقاعد و

مجبور می‌سازد که برای تضمین بقاء و تداوم رشد خود، به نحو اجتناب‌ناپذیری وارد مسیر «محافظه‌کاری و سازواری اقتضائی با نظم پارادایمی» شوند.

استدلال دوم: این محافظه‌کاری و سازواری اقتضائی هر سه نوع سرمایه‌داری با نظم پارادایمی را باید «یک راه حلّ غریزی، وجودی و زیستی سرمایه‌داری» بدانیم؛ زیرا ابزار اصلی همه این انواع سرمایه‌داری (حتّی سرمایه‌داری پارادایمی)، برای حلّ معادله بقاء و رشد خود در جامعه است. به این ترتیب، در هر جامعه هر سه شکل سرمایه‌داری (پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی)، با وجود تفاوت ماهوی با هم، دائماً در «قفس آهنین نظم پارادایمی»^۱ گرفتار باقی می‌مانند و امکان خروج از این نظم یا ضدیت طولانی‌مدت با آن را ندارند. بنابراین اگرچه فرایند تکوین سرمایه‌داری در همه جوامع یکسان نبوده است؛ اما فرایند تکامل سرمایه‌داری در همه جوامع یکسان بوده است و آن، «تناسب و سازواری نیروهای سرمایه‌داری با نظم پارادایمی» است. این پدیده را می‌توانیم «قانون طبیعی شدهٔ انباشت بنیادین سرمایه» در هر جامعه بنامیم.

استدلال سوم: تحت تأثیر این قانون طبیعی شده، نوعی «هماندی کنشی اجباری» میان هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، سرمایه‌داری ضدپارادایمی و سرمایه‌داری غیرپارادایمی در هر جامعه شکل می‌گیرد و همه این انواع سه‌گانه سرمایه‌داری در فرایند رقابت و ستیز با هم بر سر انباشت بیشتر، می‌کوشند تا با استحاله خویش، خود را به جزئی از آبرارگان‌نسیسم دولت یا پارادایم قدرت مستقر در جامعه تبدیل سازند. در نتیجه حالت خاصی ایجاد می‌شود که آن را می‌توانیم «از خودبیگانگی ضروری سرمایه‌داری در هر جامعه» بنامیم. به این ترتیب، برخلاف تفسیر مارکسی که بر «از خودبیگانگی کارگر در فرایند تولید» تاکید دارد؛ ما بر «از خودبیگانگی سرمایه‌داری در فرایند انباشت» تاکید داریم.^۲ این فرایند اجتناب‌ناپذیر باعث «استحاله و الحاق» سرمایه‌داری در دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه می‌شود و به شکل‌گیری وضعیتی می‌انجامد که آن را می‌توانیم «استملاک طبیعی

۱ مفهوم «قفس آهنین» را از ماکس وبر اخذ کرده و در صورت‌بندی رهیافت تئوریک پارادایم قدرت به کار برده‌ام.

درباره این مفهوم، ر.ک؛ وبر ۱۳۸۴

۲ در ادامه مقاله، پنج نوع بیگانگی سرمایه‌داری در هر جامعه را مشخص نموده‌ام و ریشه هر یک از انواع پنجگانه بیگانگی سرمایه‌داری را شرح داده‌ام.

دوگانه» (یا مالکیت مشاع سرمایه‌دار-دولت یا همان سرمایه‌دار-پارادایم قدرت بر سرمایه انباشته‌شده در جامعه) بنامیم. بدین سان، انباشت بنیادین سرمایه در هر جامعه و توسط همه نیروهای سرمایه‌داری (اعم از سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیر پارادایمی)، تابع یک منطق سه‌پایه یعنی «سازواری اقتضائی»، «استحاله-الحاق» و «مالکیت طبیعی دوگانه» است و نتیجه طبیعی این منطق انباشت، «ظهور یک سرمایه‌داری پردازش‌شده» در همه جوامع است.

استدلال چهارم؛ پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، به این سرمایه‌داری پردازش‌شده و سازگار با نظم پارادایمی خود گرایش غریزی، وجودی و زیستی دارد زیرا بدون آن، نه تنها امکان حفظ و بازتولید «ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت خود» در جامعه را ندارد؛ بلکه در درون خود، دچار تناقض می‌شود. بر این اساس، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه ناگزیر است که صرفاً سرمایه‌داری سازگار با نظم پارادایمی خود را عقلانی تلقی نموده و آن را رشد و تکامل بخشد. این سرمایه‌داری پردازش‌شده، ابزار اصلی پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه برای تنظیم مناسبات آن با نیروهای اجتماعی است. هر پارادایم قدرت از طریق ایجاد یک سرمایه‌داری پردازش‌شده، به صورت مستقیم یا غیرمستقیم، «سازمان اجتماعی کار، درآمد و مصرف» در جامعه را به دست می‌گیرد و از این طریق، می‌کوشد تا فرد را درون نظم پارادایمی خود نگه دارد. بنابراین سرمایه‌داری پردازش‌شده اهمیتی «الماس‌گونه» برای پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه دارد و به همین دلیل، این سرمایه‌داری را می‌توانیم «سرمایه‌داری آدامانتین» یا الماس‌گونه بنامیم. این الماس‌گونگی سرمایه‌داری پردازش‌شده، هم به دلیل ارزش حیاتی آن در حفظ و بازتولید نظم پارادایمی در جامعه و هم به دلیل سخت بودن ماهیت این سرمایه‌داری پردازش‌شده و تغییرناپذیری آسان آن حتی توسط خود پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه است.

بر پایه این چهار استدلال، رشد شکل خاصی از سرمایه‌داری در هر جامعه، **اولاً؛** پدیده‌ای اتفاقی یا دلخواهانه نیست و **ثانیاً؛** ریشه آن را نمی‌توان به «تحوّل در شیوه تولید» (بنا به تفسیر مارکسی) یا «تحوّل در اخلاق دینی» (بنا بر تفسیر وبری) و یا «تحوّل در سیاست و نقش اقتصادی دولت» (بنا بر تفاسیر معاصر سرمایه‌داری سیاسی) فرو کاست. اساساً سرمایه‌داری در هر جامعه، یک ارگانسیم زنده است که با یک آبرارگانسیم دیگر (یعنی

دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه) در تعامل دائم و همزیستی مداوم است و این دو موجود زنده اجتماعی، برای «خود تحقق بخشی مداوم و تضمین بقا و رشد خود»،^۱ همواره بر پایه «الزامات سه‌گانه‌ی غریزی، وجودی و زیستی خود» عمل می‌کنند. در نتیجه، ما رابطه دولت و سرمایه‌داری در هر جامعه را در وهله‌ی نخست، دارای ماهیت فرااقتصادی، فراسیاسی و حتی فرااخلاقی می‌دانیم.

مقاله چهار بخش دارد. ابتدا؛ رهیافت تئوریک پارادایم قدرت و دلایل گرایش طبیعی پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه به ایجاد یک «سرمایه‌داری پردازش‌شده» را شرح داده‌ام. در بخش دوم؛ فرایند «استحاله و الحاق سرمایه‌داری پردازش‌شده» به آبرارگان‌سیسم دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه و نحوه شکل‌گیری وضعیت «مالکیت طبیعی دوگانه» را توضیح داده‌ام. در بخش سوم؛ به مسئله نظارت و ارزیابی دائم سرمایه‌داری پردازش‌شده توسط پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه و باز تنظیم مداوم آن پرداخته‌ام و در پایان؛ بحران‌های طبیعی سرمایه‌داری پردازش‌شده و مهم‌ترین ریشه‌ها و نتایج آن را شرح داده‌ام.

۱. «پارادایم قدرت» و گرایش طبیعی آن به ایجاد «یک سرمایه‌داری پردازش‌شده» در هر جامعه

رهیافت «پارادایم قدرت» جایگزین نظریات «دولت» و «نظام سیاسی» است. ما «پارادایم قدرت» را برای اشاره به «ساخت قدرت مسلط در یک جامعه» (مانند پارادایم قدرت پهلوی و پارادایم قدرت جمهوری اسلامی در جامعه ایران معاصر) و توضیح رابطه این ساخت قدرت (یا پارادایم قدرت) با جامعه و نیروهای اجتماعی (به مثابه زمینه اجتماعی آن پارادایم قدرت) به کار می‌بریم. به طور خلاصه، مطابق این رهیافت تئوریک؛^۲

---

۱ «خود تحقق بخشی» از مفاهیم سنت ایدئوآلیسم آلمانی است که در اینجا، در زمینه متفاوتی به کار رفته است. درباره این مفهوم، ر.ک؛ سالمن و هیگنز ۱۳۹۵.

۲ در صورت‌بندی رهیافت تئوریک پارادایم قدرت از نظریات توماس کوهن، شلدون وکین، رومن یاکوبسن، آنتونیو گرامشی، ماکس وبر، ایمره لاکاتوش، کارل پوپر، ویلفردو پاره‌تو و ... در زمینه و معنایی کاملاً متفاوت استفاده کرده‌ام. درباره ساختمان اصلی رهیافت تئوریک پارادایم قدرت و اجزاء مختلف سازنده آن، ر.ک؛ ستاری ۱۳۹۰ و ۱۴۰۲.

۱. در هر جامعه، «یک پارادایم قدرت مستقر» و «تعدادی پارادایم قدرت حاشیهای» وجود دارد که در «مرحله ماقبل پارادایمی خود» به سر برده و با پارادایم قدرت مستقر در نزاع و کشمکش دائمی‌اند.

۲. هر پارادایم قدرت به طور طبیعی، چهار عاملیت (شامل سرآمد، شارحان اصلی، کارورزان و نیروهای پارادایمی) و چهار علیت ساختی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت) دارد. این علیت‌های ساختی به مثابه هسته مرکزی و سخت هر پارادایم قدرت، بیانگر خواص و ویژگیهای بنیادی آن پارادایم قدرت است. در این میان، «ساختار انباشت» هر پارادایم قدرت، تعیین‌کننده میزان نقش دولت و بازار در اقتصاد جامعه بوده و بر این اساس، تسلط اقتصاد دولتی و یا اقتصاد بازار در یک جامعه، بیش از هر چیز بازتاب ساختار و نظم مورد نظر سرآمد و شارحان اصلی پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه، در حوزه انباشت است. «ساختار هژمونی» هر پارادایم قدرت، تعیین‌کننده این است که کدام نخبگان یا نیروها، قدرت تعیین شکل‌های مسلط معنا و رفتار در جامعه را باید در دست داشته باشند. «ساختار هویت» هر پارادایم قدرت، تعیین‌کننده دیگرها (یا پارادایم‌های قدرت رقیب) است و تعریف ساختار هویتی یک پارادایم قدرت از طریق ترسیم مرزهای سیاسی آن پارادایم قدرت با پارادایم‌های قدرت دیگر صورت می‌پذیرد. «ساختار مشروعیت» هر پارادایم قدرت نیز تعیین‌کننده و توجیه‌گر دلایل حقانیت استقرار و سلطه آن پارادایم قدرت در جامعه است.^۱

۳. ساختارهای چهارگانه انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت، «نظم پارادایمی» هر پارادایم قدرت را تشکیل می‌دهند. محتوای این نظم پارادایمی به نحو تاریخی توسط سرآمد و شارحان اصلی پارادایم قدرت و بر اساس «نظام معرفتی و تجارب ادراکی آن‌ها»

۱ گرامشی در تشریح رابطه حاکمیت و نیروهای اجتماعی از مفهوم «نمابندگی، هژمونی، هویت و وحدت دولت و ملت یا وحدت حاکمیت و نیروهای اجتماعی» استفاده می‌کند. همچنین بعد از پایان جنگ سرد، مفهوم «هژمونی»، «انباشت» و «مشروعیت» در مباحث روابط بین‌الملل و سیاست جهانی در قالب «گذارهای هژمونیک»، «انباشت ثروت و قدرت ساختاری سرمایه»، و «مساله مشروعیت بین‌المللی»، توسط برخی مانند استفان گیل، دیوید لگو و باری گیلز به کار رفته است. در رهیافت تئوریک پارادایم قدرت، صورتبندی ما از علیتهای ساختی یا چهار ساختار درهم تنیده «انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت» اساساً در زمینه و معنای متفاوتی است. برای مقایسه، ر.ک؛ گرامشی ۱۳۶۲ و ۱۳۸۴؛ گیل و لو ۱۹۸۹؛ گیلز ۱۹۹۳؛ ستاری ۱۳۹۰ و ۱۴۰۲.

معین می‌شود. این نظم پارادایمی به تدریج به یک «قفس آهنین پارادایمی» یا چارچوبی سخت برای اندیشه و کنش خود سرآمدان، شارحان، کارورزان و نیروهای پارادایمی هر پارادایم قدرت مبدل می‌گردد. بدین ترتیب، هر پارادایم قدرت تقویت‌کننده نظم پارادایمی خاصی در حوزه «انباشت، هژمونی، هویت، مشروعیت» در جامعه است که آن پارادایم قدرت را از پارادایم‌های قدرت دیگر در جوامع دیگر، متمایز و قیاس‌ناپذیر می‌سازد.

۴. با تعیین یا استقرار یک پارادایم قدرت در جامعه (مانند استقرار پارادایم قدرت جمهوری اسلامی در جامعه ایران معاصر)، این پارادایم قدرت درصدد بسط نظم جدیدی در جامعه در حوزه انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت برمی‌آید و «نهادهای و نظم حقوقی خاصی» را متناسب با نظم پارادایمی خود در جامعه ایجاد می‌کند. به موازات تأسیس این نهادها و نظم حقوقی جدید، فرایند گردش نخبگان در هر پارادایم قدرت آن هم مبنی بر معیارهای پارادایمی آغاز می‌شود. اساساً هر پارادایم قدرت یک مکانیسم نیرومند «جاذبه ساختی و دافعه ساختی» دارد که باعث جذب نخبگان حامی نظم پارادایمی و دفع نخبگان مخالف آن می‌شود. این مکانیسم خودکار، باعث «گردش نخبگان وابسته و پارادایمی» در درون هر پارادایم قدرت می‌گردد و نخبگان وابسته یا پارادایمی، پس از ورود به ساختارهای بوروکراتیک هر پارادایم قدرت (مانند ساختارهای مختلف اجرایی، قانون‌گذاری و قضایی آن)، به مثابه «کارورزان» یا سیاست‌گذاران و بوروکرات‌های آن پارادایم قدرت، همواره در چارچوب دو هنجار بزرگ یعنی «اسطوره چارچوب» و «معمای بازتولید» سیاست‌گذاری و کنش می‌کنند. به عبارت دیگر، معیار اساسی کارورزان هر پارادایم قدرت در انتخاب یا ردّ یک سیاست یا کنش، میزان مطابقت آن سیاست یا کنش با «چارچوب نظم پارادایمی» (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت آن پارادایم قدرت) از یکسو و میزان کارآمدی آن سیاست یا کنش در بازتولید این نظم پارادایمی در جامعه از سوی دیگر است. بدین ترتیب، در هر پارادایم قدرت نوعی «عقلانیت پارادایمی» یا عقلانیت خاص، کلی، نهایی و بلندمدت وجود دارد و سیاست یا کنشی که در یک پارادایم قدرت (مانند پارادایم قدرت پهلوی)، عقلانی تلقی می‌شود؛ در پارادایم قدرت دیگر (مانند پارادایم قدرت جمهوری اسلامی) غیرعقلانی به شمار می‌آید.

۵. در صورت ناکارایی سیاست‌ها و کنش‌های انتخاب‌شده در یک پارادایم قدرت، نخبگان پارادایمی برای حلّ معمای بازتولید نظم پارادایمی، به نوعی «بازاندیشی موقعیتی و محدود» (ونه بازاندیشی مطلق و ساختاری) روی آورده و زمینه را برای چرخش گفتمانی در درون آن پارادایم قدرت (مانند چرخش گفتمان از «عدالت توزیعی» به «تعديل ساختاری»، «توسعه سیاسی»، «عدالت اجتماعی»، و «اعتدال» در پارادایم قدرت جمهوری اسلامی در فاصله سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۴۰۰) هموار می‌کنند.

۶. بر پایه رهیافت پارادایم قدرت، در هر جامعه سه طبقه اجتماعی وجود دارد. **فخست**؛ «طبقه پارادایمی» که اعضای آن، حامی تمام‌عیار پارادایم قدرت مستقر در جامعه بوده و درصدد حفظ موجودیت آن هستند. **دوم**؛ «طبقه ضدپارادایمی» که اعضای آن مخالف تمام‌عیار پارادایم قدرت مستقر در جامعه بوده و درصدد تغییر و جایگزینی آن با یک پارادایم قدرت دیگر هستند. **و سوم**؛ «طبقه غیرپارادایمی» که اعضای آن، حامی تمام‌عیار یا مخالف تمام‌عیار پارادایم قدرت مستقر در جامعه نیستند بلکه فقط در جستجوی یک زندگی طبیعی برای خود هستند.

۷. هر پارادایم قدرت در فرایند حیات طبیعی خود، در صورت فراهم بودن شرایط لازم و کافی، پنج مرحله «تکوین»، «تکامل»، «تعیین یا استقرار»، «بحران» و نهایتاً «تغییر» را طی می‌کند...^۱

از منظر اونتولوژیک، **اولاً**؛ ماهیت پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه را می‌توان از «ماهیت نخبگان قدرت مسلط در آن پارادایم قدرت» و «ماهیت نظم پارادایمی» (یا ساختار انباشت، هویت، هژمونی و مشروعیت آن) فهمید. **ثانیاً**؛ «ساختار انباشت» هر پارادایم قدرت با «ساختار هژمونی، هویت و مشروعیت آن» متناسب و سازگار است و بین این چهار ساختار، نه رابطه زیرینا و روبنای مارکسی بلکه درهم تنیدگی آلیاژگونه وجود دارد. در

۱ در برخی جوامع (مانند جامعه عراق دوره صدام)، تغییر پارادایم قدرت مستقر (مانند تغییر پارادایم قدرت جمهوری سوسیالیستی بعثی در سال ۲۰۰۳) محصول مداخله نظامی خارجی است و لذا استقرار پارادایم قدرت جدید (مانند استقرار پارادایم قدرت جمهوری در جامعه عراق در سال ۲۰۰۳) به صورتی غیرطبیعی و ناقص رخ می‌دهد زیرا فاقد «سرآمد پارادایم قدرت و شارحان اصلی» است. این‌گونه پارادایم قدرت، شکنندگی بیشتری هم در درون جامعه و هم در بیرون جامعه دارند. ر.ک؛ ستاری ۱۴۰۲.

واقع، ساختار انباشت و ساختار هژمونی، هویت و مشروعیت هر پارادایم قدرت یک کلیت واحد و غیرقابل تفکیک از هم است. برای نمونه، این چهار ساختار یا علّیت ساختی در پارادایم قدرت جمهوری اسلامی، خود را در قالب «ساختار انباشت مبتنی بر سرمایه‌داری دولتی و شبه‌دولتی»، «ساختار هژمونی مبتنی بر تعیین‌کنندگی قانون اسلام و نخبگان قدرت سنتی»، «ساختار هویت مبتنی بر ضدّیت با غرب به‌ویژه آمریکا و اسرائیل» و «ساختار مشروعیت غالباً مبتنی بر سنت و رسم دینی» متبلور ساخته است. این چهار علّیت ساختی، سازواری درونی با هم دارند و هر کدام از آنها تابع دیگری، و مکمل و مقوم آن است. با این مقدمه، پیش‌فرض اولیه و آغازین ما این است که به‌طور طبیعی، در هر جامعه‌نه یک شکل خالص سرمایه‌داری؛ بلکه آشکال مختلفی از سرمایه‌داری را می‌توان یافت.^۱ حال اگر بر پایه رهیافت تئوریک پارادایم قدرت، طبقات اجتماعی در هر جامعه را به سه «طبقه پارادایمی، طبقه ضدپارادایمی و طبقه غیرپارادایمی» تقسیم کنیم؛ بر همین اساس، می‌توانیم بر آن باشیم که این سه طبقه اجتماعی مشخص، سه نوع سرمایه‌داری مشخص یا «سرمایه‌داری پارادایمی، سرمایه‌داری ضدپارادایمی و سرمایه‌داری غیرپارادایمی» را در هر جامعه ایجاد می‌کنند. این سه نوع سرمایه‌داری در رقابت دائمی و نزاع بدون وقفه با هم به سر می‌برند. با این حال، این انواع سه‌گانه سرمایه‌داری در هیچ جامعه‌ای امکان و فرصت برابر برای رشد نمی‌یابند بلکه فقط شکل خاصی از آنها (یعنی فقط سرمایه‌داری پارادایمی) امکان رشد و جهش می‌یابد و بر دو نوع دیگر سرمایه‌داری (یعنی بر سرمایه‌داری غیرپارادایمی و سرمایه‌داری ضدپارادایمی) مسلط می‌شود. این پدیده خصلت اتفاقی و حتی دلخواهانه ندارد بلکه فرایندی ضروری، اجتناب‌ناپذیر و مبتنی بر «عقلانیت پارادایمی» است. به عبارت دیگر، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه به «ساختار انباشت خاصی» نیاز دارد که متناسب با «ساختار هژمونی، هویت و مشروعیت آن» بوده و در خدمت حفظ و بازتولید این سه ساختار حیاتی باشد. بنابراین هر پارادایم قدرت ناگزیر است که ساختار و ترکیب سرمایه‌داری در جامعه را بر مبنای

۱ به تعبیر پل سامونلسون، در هر جامعه نوعی اقتصاد مختلط (mixed economy) وجود دارد. فراتر از این، ساختار سرمایه‌داری در هر جامعه، متفاوت از ساختار سرمایه‌داری در جوامع دیگر دارد. درباره اقتصاد مختلط و همچنین انواع سرمایه‌داری برای نمونه، رک؛ اشنیتزر و نوردیک ۱۹۷۷؛ کوتس ۲۰۱۴؛ بویر ۲۰۰۵؛ لین و مایان ۲۰۰۷.

یک ضابطه مشخص یعنی «میزان سازواری و مطابقت با نظم پارادایمی» تنظیم و پردازش کند. بر همین اساس، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه صرفاً شکلی از سرمایه‌داری را در آن جامعه رشد و تکامل می‌بخشد که تناسب و سازواری بیشتری با نظم پارادایمی آن داشته باشد. هیچ پارادایم قدرتی در هیچ جامعه‌ای، نیروهای ناسازگار با نظم پارادایمی خود را در درون خود رشد نمی‌دهد زیرا در این صورت، نه تنها در درون خود دچار تناقض می‌شود بلکه هم‌زمان، امکان عملی برای حفظ و بازتولید نظم پارادایمی خود در جامعه را از دست می‌دهد.

این گرایش هر پارادایم قدرت به رشد سرمایه‌داری سازگار با نظم پارادایمی خود، ماهیت سیاسی یا اقتصادی صرف ندارد بلکه در وهله نخست، یک فعالیت غریزی، زیستی و وجودی است. اساساً ریشه اولیه و اصلی رشد سرمایه‌داری در هر جامعه، در چیزی فراتر از خود سرمایه‌داری قرار دارد و آن، «تناسب ماهوی شکل خاصی از سرمایه‌داری» (مانند سرمایه‌داری دولتی و شبه‌دولتی) با «ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت» پارادایم قدرت مستقر در یک جامعه (مانند پارادایم جمهوری اسلامی در جامعه ایران معاصر) است. هنگامی که یک پارادایم قدرت در یک جامعه مستقر می‌شود؛ به تدریج نظم پارادایمی خاص خود را در آن جامعه ایجاد می‌کند و همه‌چیز در درون این نظم پارادایمی معنا، ارزش، و امکان فعلیت یا عدم فعلیت می‌یابد. برای پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، حفظ و بازتولید نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت خود)، ارزشی ذاتی و مطلق دارد و بر همه اصول و اهداف آن پارادایم قدرت (حتی بر بازدهی اقتصادی و انباشت پویای سرمایه) تقدم دارد. این پدیده را می‌توانیم «تقدم بازتولید نظم پارادایمی بر بازده‌مندی اقتصاد سیاسی» در هر پارادایم قدرت بنامیم. حصول به این غایت نهایی مستلزم آن است که پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، موانع بازتولید نظم پارادایمی خود را تا جایی که می‌تواند رفع و یا تضعیف کند و بدین طریق، شرایط را برای تداوم نظم پارادایمی هموار سازد. در این راستا، هر پارادایم قدرت ناگزیر است که فقط به نیروهای سازگار با نظم پارادایمی خود امکان و فرصت رشد دهد.

بدین منظور، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه یک «مکانیسم جاذبه ساختی و دافعه ساختی» دارد و از طریق این مکانیسم خودکار، در قبال «طبقه پارادایمی»، «طبقه

غیرپارادایمی» و «طبقه ضدپارادایمی» از سه سیاست کاملاً متفاوت استفاده می‌کند. به صورتی مشخص، طبقه پارادایمی را در جامعه رشد می‌دهد؛ طبقه ضدپارادایمی را تا حد امکان نفی، طرد و منزوی می‌سازد و طبقه غیرپارادایمی را در وضعیتی نه ضعیف نه قوی یا وضعیت تضعیف شده نگه می‌دارد.^۱

به طور طبیعی این سیاست سه پایه، در مورد نیروهای سرمایه‌داری در هر جامعه نیز اعمال می‌شود. به عبارت دیگر، اگر بپذیریم که این سه طبقه در هر جامعه، سه گونه «سرمایه‌داری پارادایمی»، «سرمایه‌داری ضدپارادایمی» و «سرمایه‌داری غیرپارادایمی» تشکیل می‌دهند؛ بر این اساس، می‌توانیم بر آن باشیم که پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، فقط دامنه رشد نوع اول (یا سرمایه‌داری پارادایمی) را هموار نموده و آن را به سرمایه‌داری مسلط یا یک ابر سرمایه‌داری مسلط در جامعه تبدیل می‌کند. در مقابل، «سرمایه‌داری ضدپارادایمی» را به شدت منزوی می‌سازد و «سرمایه‌داری غیرپارادایمی» را در وضعیت ضعیف و تضعیف شده نگه می‌دارد.

هر پارادایم قدرت مستقر از سه طریق این روند را به پیش می‌برد. **نخست**؛ از طریق آزادگذاری سیستماتیک رسمی یا غیررسمی سرمایه‌داری پارادایمی، به نحوی که در هر جامعه این نیروهای سازگار با نظم پارادایمی، آزادی عمل اقتصاد سیاسی بیشتری می‌یابند و در نتیجه، این نیروهای آزاد شده می‌توانند انباشت بیشتری در جامعه انجام دهند و رشد خود را تداوم بخشند. **دوم**؛ از طریق مداخلات سوگیرانه مستقیم یا غیرمستقیم به نفع سرمایه‌داری پارادایمی. **و سوم**؛ از طریق تقسیم نابرابر فرصت‌ها و امتیازات رسمی یا غیررسمی به نحوی که در هر جامعه، نیروهای سازگار با نظم پارادایمی، از توان بیشتری برای انباشت سرمایه و رشد برخوردار می‌شوند.^۲

پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، این روند را با استفاده از مکانیسم‌های مختلف «حقوقی-قانونی»، «اقتصاد سیاسی» و «اجتماعی خاص خود» به پیش می‌برد و به‌طور رسمی یا غیررسمی، محیط نابرابری برای رشد بیشتر سرمایه‌داری پارادایمی در جامعه فراهم می‌سازد. فراتر از این، همواره نوعی سرکوب مستقیم یا غیرمستقیم شکل‌های ناسازگار

۱ درباره این سه طبقه در هر جامعه، ر.ک؛ ستاری ۱۴۰۲.

۲ در مورد شواهد تجربی این روندها، ر.ک؛ ستاری ۱۳۹۹.

سرمایه‌داری (یعنی سرمایه‌داری ضدپارادایمی و غیر پارادایمی) از طریق این سه مکانیسم روی می‌دهد.^۱ به این ترتیب، طبقه پارادایمی در هر جامعه، به تدریج به «نیروهای زنده، فعال و مسلط سرمایه‌داری» و در مقابل، طبقه ضدپارادایمی به «نیروهای ضعیف، منفعل و حاشیه‌ای سرمایه‌داری» در آن جامعه مبدل می‌شوند. این روند یک معادله ثابت و جریان دائمی در همه جوامع است. هر شکل سرمایه‌داری تا جایی که با نظم پارادایمی موجود در یک جامعه سازگار است؛ امکان و فرصت رشد می‌یابد و در صورت ناسازگاری با نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه)، به تدریج محدود، حاشیه‌ای و تا حدّ امکان معلق می‌شود.

با این حال، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، برای تنظیم مناسبات خود با نیروهای اجتماعی صرفاً نمی‌تواند بر «سرمایه‌داری پارادایمی خود» تکیه کند بلکه به همراهی سرمایه‌داری غیرپارادایمی و حتی سرمایه‌داری ضدپارادایمی نیز نیاز حیاتی دارد. اساساً سرمایه‌داری پارادایمی نمی‌تواند به طور مطلق خود را جایگزین دو نوع دیگر سرمایه‌داری کند و بنابراین پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه ناگزیر است که هر سه نوع سرمایه‌داری را استحاله نموده و تا حدّ امکان، به خود نزدیک و با نظم پارادایمی خودسازگار سازد. بدین منظور، دولت یا پارادایم قدرت، یک راه حلّ اساسی دارد و آن اینکه، به طور مداوم فقط نیروهای سازگار با نظم پارادایمی خود را پرورش می‌دهد و از این طریق، یک «الگوی جبری بقاء» و «حافظه خطی انباشت و رشد» در هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، غیرپارادایمی و ضدپارادایمی ایجاد می‌کند. به این ترتیب، همه نیروی سرمایه‌داری در جامعه را بر سر نوعی دو راهی قرار می‌دهد. **راه اول**؛ «سازواری و انطباق با نظم پارادایمی» (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر) در جامعه است. این جهت‌گیری به استحاله نیروهای سرمایه‌داری منجر می‌شود؛ اما در عوض، بقاء و رشد مستمر آنها را در جامعه تضمین می‌کند **راه دوم**؛ «ناسازگاری و ضدیت با نظم پارادایمی» است که نتیجه آن، افول توان انباشت سرمایه و استهلاک سرمایه‌داری ناسازگار با نظم پارادایمی است.

این دو راهی «استحاله یا استهلاک»، یک تمایل مشابه و واحد در هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی ایجاد می‌کند و آن اینکه، با وجود تفاوت‌های ماهوی این انواع سه‌گانه سرمایه‌داری با هم، هر سه اغلب محافظه‌کاری و سازواری با پارادایم قدرت مستقر در جامعه را بر ناسازگاری و تضاد با آن ترجیح می‌دهند. بنابراین همه نیروهای سرمایه‌داری در همه جوامع، تحت تأثیر آنچه که ما «الگوی جبری بقاء» و «حافظه خطی انباشت و رشد» می‌نامیم؛ ناگزیر وارد مسیر استحاله و الحاق در نظم پارادایمی می‌شوند.

۲. فرایند استحاله و الحاق سرمایه‌داری سه‌گانه به آبرارگانیسم دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه

از آنجا که هر سه نوع سرمایه‌داری (پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی)، برای تضمین بقاء و رشد خود در هر جامعه، به سازواری اقتضائی با نظم پارادایمی نیازمند و وابسته‌اند؛ بنابراین به ناچار در برابر پارادایم قدرت مستقر در جامعه تسلیم شده و می‌کوشند تا خود را به یکی از اجزاء آبرارگانیسم دولت یا پارادایم قدرت تبدیل کنند. این خودتبدیلی باعث می‌شود که رابطه مکانیکی نیروهای سرمایه‌داری با پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه به رابطه‌ای ارگانیکی تغییر یابد و این رابطه جدید، حاوی منافع حیاتی هم برای نیروهای سرمایه‌داری و هم برای پارادایم قدرت است. اما فرایندی که طی آن، هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی خود را به جزئی از پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه (یا ساختار انباشت آن) تبدیل می‌کنند چگونه رخ می‌دهد؟ به طور کلی، ما در این زمینه با دو فرایند تعیین‌کننده مواجهیم:

فرایند تعیین‌کننده اول؛ سرمایه‌داری در هیچ جامعه‌ای، نه تنها یک هستی کامل، مستقل و خودقانونگذار نیست بلکه اساساً نمی‌تواند در هیچ جامعه‌ای به چنین موقعیتی دست یابد. در مقابل، این دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه است که «تفوق فراگیر حقوقی» بر همه هستی‌های اجتماعی (حتی بر نهاد دین و به‌ویژه سرمایه‌داری) دارد

۱ «خودقانونگذاری» از مفاهیم مرسوم در سنت ایده‌آلیسم آلمانی است که در اینجا، در زمینه و معنای متفاوتی به کار برده‌ام. درباره این مفهوم، ر.ک؛ سالمن و هیگنز ۱۳۹۵.

و موقعیت اختصاصی قانون‌گذاری را دائماً در انحصار خود نگه می‌دارد. در واقع، آنچه که باعث می‌شود که دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، بتواند از سرمایه‌داری فراتر رود و خود را بر آنها تحمیل کند؛ برتری حقوقی دولت بر همه هستی‌های اجتماعی در هر جامعه است. پارادایم قدرت از طریق نظم حقوقی خود، در موقعیتی غلبه‌ناپذیر قرار می‌گیرد و با فراگذری از همه هستی‌های اجتماعی، به یک «آبر هستی اجتماعی» تبدیل می‌شود. در نتیجه، هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی در هر جامعه در وضعیتی گرفتار می‌شوند که آن را می‌توانیم «محصورشدگی حقوقی-قانونی همه انواع سرمایه‌داری» توسط پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه بنامیم. به این ترتیب، هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی دائماً تحت تأثیر تفوق حقوقی-قانونی مقاومت‌ناپذیر پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، ناگزیر از اطاعت آن هستند. از آنجا که امکان تصور استقلال سرمایه‌داری از دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هیچ جامعه‌ای وجود ندارد؛ بنابراین پارادایم قدرت قادر است که از طریق موقعیت برتر حقوقی خود، از هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی «هویت‌زدایی» کند و بدین‌سان همه انواع سرمایه‌داری (حتی سرمایه‌داری پارادایمی) را از خود بیگانه سازد. در واقع، هر سه نوع سرمایه‌داری (به‌ویژه سرمایه‌داری ضدپارادایمی و غیرپارادایمی)، برای تضمین بقاء و رشد خود ناگزیرند که به جای ضدیت رسمی آشکار و مداوم با نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه)، به سوی سیاست سکوت یا همسویی صوری و اقتضائی با نظم پارادایمی گام بردارند.

در نتیجه وضعیت خاصی ایجاد می‌شود که آن را می‌توانیم «از خود بیگانگی خودبخود سرمایه‌داری با خود در هر جامعه» بنامیم. بنابراین برخلاف تفسیر مارکسی که بر «از خود بیگانگی کارگر در فرایند تولید» تأکید دارد؛ ما بر «از خود بیگانگی سرمایه‌داری در فرایند انباشت» تأکید داریم. مضافاً اینکه، برخلاف برداشت مارکسی که بر خصلت ابزاری دولت

۱ در برخی نظریات بر «موقعیت حقوقی برتر دولت» تأکید می‌شود. برای نمونه، رک؛ کلسن ۱۹۴۱؛ دل و گیبو ۱۹۶۴.

و یا استقلال نسبی آن از سرمایه‌داری استوار است؛ استدلال ما این است که اتفاقاً این دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه است که باعث ازخودبیگانگی ضروری همه نیروهای سرمایه‌داری می‌شود و هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، سرمایه‌داری ضدپارادایمی و سرمایه‌داری غیرپارادایمی را با خود بیگانه می‌سازد. حال اگر ما این ازخودبیگانگی اجتناب‌ناپذیر سرمایه‌داری را «**بیگانگی اول سرمایه‌داری**» در هر جامعه تلقی کنیم؛ علاوه بر آن، می‌توانیم چهار نوع دیگر بیگانگی سرمایه‌داری در همه جوامع را تشخیص دهیم.

بیگانگی دوم سرمایه‌داری؛ «بیگانگی طبیعی هر سه شکل سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی با یکدیگر» است زیرا هر یک از این اشکال سرمایه‌داری، در رقابت و ستیز دائمی با شکل دیگر سرمایه‌داری بر سر انباشت بنیادین سرمایه است و این پدیده طبیعی، به بیگانگی طبیعی هر سه شکل سرمایه‌داری با هم منجر می‌شود.

بیگانگی سوم سرمایه‌داری؛ «بیگانگی خودبه‌خود هر یک از سه نوع سرمایه‌داری با طبقه خاص خود» است. اگر بپذیریم که در هر جامعه سه طبقه پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی وجود دارد و در این سه طبقه، سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، سرمایه‌داری ضدپارادایمی و سرمایه‌داری غیرپارادایمی تشکیل می‌شود؛ آنگاه می‌توانیم بر آن باشیم که این سه نوع سرمایه‌داری به نحو اجتناب‌ناپذیری از سه طبقه خاص خود یعنی طبقه پارادایمی، طبقه ضدپارادایمی و غیرپارادایمی جدا شده و ماهیت غیر طبقاتی می‌یابند و بدین‌سان به‌طور خودبه‌خود با طبقه خود دچار بیگانگی می‌شود زیرا ماهیت و هدف اصلی هر نیروی سرمایه‌داری را انباشت بنیادین سرمایه تشکیل می‌دهد.

بیگانگی چهارم سرمایه‌داری؛ «بیگانگی تدریجی انواع سه‌گانه سرمایه‌داری با تمام هستی‌های اجتماعی» (از فرد تا خانواده، دین و حتی علم و تکنولوژی) است؛ زیرا انباشت بنیادین سرمایه توسط هر سه نیروی سرمایه‌داری، مستلزم جدایی آن‌ها از همه هستی‌های اجتماعی و نگرش ابزاری و سودجویانه محض به آن‌ها است.

---

۱ در اینجا، منظوم «نظریه ابزارانگاره دولت» و «نظریه استقلال نسبی دولت» مارکس در دو کتاب مانیفست و هیجدهم برومر است. ر.ک؛ مارکس ۱۳۸۸ و ۱۳۷۷.

بیگانگی پنجم سرمایه‌داری؛ «بیگانگی هر سه نوع سرمایه‌داری با دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه» است زیرا هر دولت یا پارادایم قدرت یک وضعیت تحمیلی محدودکننده برای هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی در هر جامعه ایجاد می‌کند. به عبارت دیگر، از آنجا که رشد هر سه نوع سرمایه‌داری در هر جامعه، مستلزم «سازواری اقتضائی، استحاله و الحاق آن در آبرارگانسیم دولت یا پارادایم قدرت مستقر» در آن جامعه است؛ بنابراین همه نیروهای سرمایه‌داری در همه جوامع به صورت اجتناب‌ناپذیری ناگزیرند که محتوای نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در جامعه) را با خود داشته و به نحو اقتضائی در خود درونی سازند تا بقاء و رشد مداوم خود را تضمین نمایند. در نتیجه، یک وضعیت اجتناب‌ناپذیر در هر جامعه شکل می‌گیرد که ما آن را «تقدم بازتولید نظم پارادایمی بر بازدهی اقتصادی نیروهای سرمایه‌داری» در همه جوامع می‌نامیم. این تقدم اصل بازتولید بر اصل بازده‌مندی، عملاً اراده و عمل آزاد نیروهای هر سه نوع سرمایه‌داری را در فرایند انباشت سرمایه محدود می‌سازد و در تضاد با ذات انباشت‌گرایی سرمایه‌داری است. این درونی‌سازی نظم پارادایمی به مثابه امری تحمیل شده از بیرون سرمایه‌داری بر آن، باعث بیگانگی سرمایه‌داری (حتی سرمایه‌داری پارادایمی) با دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه می‌شود.

فرایند تعیین کننده دوم؛ انواع سه‌گانه سرمایه‌داری در هر جامعه، برای انباشت و رشد مستمر به «حمایت طولانی‌مدت پارادایم قدرت مستقر» در آن جامعه نیاز دارند و برای کسب این حمایت طولانی‌مدت، نیازمند سازواری و همسویی پایدار با نظم پارادایمی‌اند. هر اندازه که نیروهای سرمایه‌داری در یک جامعه رشد بیشتری می‌یابد؛ این سازواری و همسویی با نظم پارادایمی به مرور بیشتر می‌شود و نیروهای در حال رشد مداوم سرمایه‌داری بیش از پیش به پارادایم قدرت مستقر در جامعه نزدیک‌تر شده و دچار استحاله و از خودبیگانگی تشدید یافته می‌گردند. با مرور زمان، این روند ادامه می‌یابد و به تدریج مرحله‌ای در هر جامعه فرا می‌رسد که در آن مرحله، هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی در رقابت و ستیز با هم بر سر انباشت بیشتر سرمایه و تحکیم موقعیت زیستی خود، ناگزیر می‌کوشند تا خود را به آبرارگانسیم دولت یا پارادایم قدرت

مستقر در جامعه ملحق سازند و به جزئی از آن تبدیل شوند. در نتیجه، نوعی رابطه جزء و کل ابرارگانیستی میان پارادایم قدرت و سرمایه‌داری در هر جامعه شکل می‌گیرد و «دولت یا پارادایم قدرت به مثابه کل» و «سرمایه‌داری به مثابه یکی از اجزاء آن» پدیدار می‌گردد. این خودتبدیلی ضروری و اجتناب‌ناپذیر، باعث می‌شود که سرمایه‌داری و پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه «هستی مشترک»، «ماهیت مشترک»، «روح مشترک» و «زیست مشترک» یابند و بدین سان، به ناگزیر از یکدیگر محافظت کرده و بقاء و رشد هم را تضمین نمایند. این فرایند برای بقاء و رشد نیروهای سرمایه‌داری در هر جامعه، ارزش و اهمیت حیاتی دارد. بر همین اساس، هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی در هر جامعه، تمایلی جبری برای تبدیل به یکی از اجزاء این ابرارگانیسم را دارد زیرا با تبدیل خود به جزئی از آن، پیوندی وجودی و زیستی میان آن‌ها برقرار می‌شود. این پیوند وجودی و زیستی میان همه انواع سه‌گانه سرمایه‌داری با پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، به وابستگی وجودی و زیستی این دو به یکدیگر می‌انجامد و یک چرخه طبیعی میان پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه و سرمایه‌داری سازگار و پردازش‌شده در آن جامعه شکل می‌گیرد که آن را می‌توانیم «چرخه تکامل جبری متقابل هم‌زمان» بنامیم. طبق این چرخه غیرقابل اجتناب، دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، برای تضمین جریان حفظ و بازتولید نظم پارادایمی خود، ناگزیر است که به طور مداوم سرمایه‌داری سازگار با خود را تکامل بخشد و در مقابل، این سرمایه‌داری سازگار و پردازش‌شده نیز، برای تضمین بقاء و تداوم جریان انباشت بنیادین سرمایه توسط خود، مجبور به محافظت از پارادایم قدرت مستقر و بازتولید نظم پارادایمی آن در هر جامعه است. نتیجه طبیعی این روند، تکامل جبری هم‌زمان پارادایم قدرت و سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه است.

چنانچه یک نیروی سرمایه‌داری خود را به این مرحله برساند و به جزئی از ابرارگانیسم دولت یا پارادایم قدرت مستقر در جامعه تبدیل شود؛ در آن صورت، حتی در بحرانی‌ترین شرایط اقتصاد سیاسی آن جامعه، امکان رشد و تکامل خواهد یافت زیرا با ورود به این مرحله، سرمایه‌داری و پارادایم قدرت مستقر در جامعه، برای یکدیگر ارزش وجودی و زیستی می‌یابند و هیچ یک از این دو، بدون دیگری قادر به ادامه حیات و رشد نخواهند

بود. در نتیجه، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه و سرمایه‌داری سازگار با آن برای یکدیگر جایگزین‌ناپذیرند. این یک روند عام و اجتناب‌ناپذیر در همه جوامع است و این روند کلی را می‌توان هم در جوامع غربی و هم در جوامع شرقی نشان داد.

همانگونه که می‌دانیم؛ در تاریخ جوامع اروپایی، سرمایه‌داری تقدّم تاریخی و وجودی بر دولت دارد. به عبارت دیگر، سرمایه‌داری زودتر از دولت شکل گرفت و برای بسط تاریخی خود، دولت را (در قالب دولت مطلقه در فاصله ۱۵۰۰ تا ۱۷۰۰) ایجاد نمود.^۱ با این حال به مرور زمان، دولت یا پارادایم قدرت مستقر در این جوامع (اروپایی)، قوانین و نهادهای جدیدی ایجاد نمود و از این طریق در قیاس با سرمایه‌داری گسترش بیشتری یافت. در نتیجه، کوشید تا خود را از سیطره سرمایه‌داری رها کرده و تا حدّ امکان، بر آن مسلط شود. به این ترتیب، مرحله جدیدی در روابط دولت یا پارادایم قدرت با سرمایه‌داری در این جوامع آغاز شد. این مرحله را می‌توانیم «جابجایی وجودی بزرگ و تقدّم هستی دولت بر سرمایه‌داری در تاریخ جوامع غربی» بنامیم.^۲

اما در تاریخ شرق وضعیت متفاوت بود. در اغلب جوامع شرقی، دولت نتیجه تکامل سرمایه‌داری نیست بلکه بالعکس، دولت تقدّم تاریخی و وجودی بر سرمایه‌داری دارد. به عبارت دیگر، این دولت یا پارادایم قدرت مستقر در جوامع شرقی است که سرمایه‌داری متناسب و سازگار با نظم پارادایمی خود را در اغلب این جوامع (به‌ویژه در قالب سرمایه‌داری دولتی و شبه‌دولتی) ایجاد نموده است. بنابراین، روند تکوین سرمایه‌داری در شرق و غرب متفاوت بوده است.

با وجود این، به زعم نویسنده اگرچه روند تکوین سرمایه‌داری در همه جوامع یکسان نبوده است اما روند تکامل سرمایه‌داری در همه جوامع یکسان بوده و آن، تبدیل سرمایه‌داری به جزئی از آبرارگانسیسم دولت یا پارادایم قدرت است. این روند یکسان تکامل سرمایه‌داری در همه جوامع را می‌توانیم تابع یک منطق سه‌پایه‌ای مشخص بدانیم که **پایه نخست آن**؛

۱ درباره تفاسیر مختلف درباره تاریخ تکوین دولت و سرمایه‌داری در جوامع اروپایی، ر.ک؛ استرایر ۱۹۷۰؛ دایسون ۱۹۸۰؛ لاسکی ۱۹۳۵؛ هیلبرونو ۱۹۸۵؛ کوتس ۲۰۱۴؛ برودل ۱۳۸۸ و ۱۴۰۲؛ میکسینزوود ۲۰۰۲؛ لاکمن ۱۴۰۲.

۲ اساساً دلیل اصلی موفقیت و رشد سرمایه‌داری در جوامع اروپایی و آمریکا را می‌توانیم همین جابجایی وجودی تلقی کنیم.

۳ در رابطه با فرایند شکل‌گیری سرمایه‌داری دولتی و شبه‌دولتی در ایران، برای نمونه ر.ک؛ ستاری ۱۳۹۹.

محافظه‌کاری غریزی نیروهای سرمایه‌داری و سازگاری اقتضائی آنها با نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه) است که به رشد مداوم این نیروهای سازگار و تبدیل آنها به سرمایه‌داری پردازش‌شده و مسلط در جامعه می‌انجامد. **پایه دوم؛** استحاله و الحاق رسمی یا غیررسمی این سرمایه‌داری پردازش‌شده و مسلط به دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه است که باعث شکل‌گیری پیوندهای ارگانیک یا وجودی و زیستی میان این دو هستی اجتماعی می‌شود. **و پایه سوم؛** وقوع وضعیت مالکیت طبیعی دوگانه و تبدیل این سرمایه‌داری استملاک شده به یک جزئی از آبرارگانسیم دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه است. اساساً در این مرحله که ما آن را عالی‌ترین مرحله در روابط سرمایه‌داری و پارادایم قدرت در هر جامعه می‌دانیم؛^۱ نه تنها بخشی از مازاد انباشته‌شده توسط نیروهای سرمایه‌داری در قالب‌های مختلف (مانند مالیات یا روابط مالی دیگر)، به دولت یا پارادایم قدرت می‌رسد؛ بلکه پارادایم قدرت مستقر در جامعه به تدریج و «به طور رسمی یا غیررسمی»، سرمایه‌داری پردازش‌شده و مسلط در جامعه را به یک دارایی مستقیم یا غیرمستقیم خود تبدیل می‌کند. در نتیجه، سرمایه انباشته‌شده توسط هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، سرمایه‌داری ضدپارادایمی و سرمایه‌داری غیرپارادایمی در هر جامعه، اساساً مالکیت واحدی ندارد و مالک آن فقط نیروهای انباشت‌کننده سرمایه نیستند بلکه دولت یا پارادایم قدرت مستقر در جامعه نیز، بر آن مالکیت مستقیم یا غیرمستقیم دارد. به این ترتیب، نوعی «مالکیت طبیعی دوگانه» نسبت به سرمایه انباشته‌شده در هر جامعه (در قالب مالکیت مشترک هم‌زمان سرمایه‌داری-پارادایم قدرت بر سرمایه تجمیع شده در هر جامعه) شکل می‌گیرد. این پدیده را می‌توانیم «حق طبیعی پارادایم قدرت برای مالکیت مشاع مستقیم یا غیرمستقیم سرمایه انباشته‌شده در هر جامعه» بنامیم. پارادایم قدرت با شریک شدن رسمی یا غیررسمی در سرمایه تجمیع شده در جامعه، متقابلاً موظف به تضمین جریان رشد نیروهای سرمایه‌داری پردازش‌شده است. همانگونه که قبلاً اشاره کردم؛ با ورود به این مرحله، نوعی

۱ بر خلاف برداشت هیلفردینگ (۱۳۹۴) که «سرمایه‌داری مالی» را عالی‌ترین مرحله سرمایه‌داری می‌داند؛ در اینجا، عالی‌ترین مرحله تکامل سرمایه‌داری در هر جامعه را «موفقیت نیروهای سرمایه‌داری در تبدیل خود به جزئی از آبرارگانسیم دولت یا پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه» تلقی کرده‌ام.

پیوند عمیق وجودی و زیستی میان پارادایم قدرت و سرمایه‌داری پردازش شده در هر جامعه شکل می‌گیرد و در نتیجه، سرمایه‌داری پردازش شده دیگر، یک هستی در خود و برای خود نیست بلکه به مثابه یکی از اجزاء دولت یا پارادایم قدرت مستقر در جامعه، به صورتی بی‌وقفه چهار کارکرد حیاتی معین را ایفاء می‌کند:

کارکرد حیاتی اول: سرمایه‌داری پردازش شده، مهم‌ترین ابزار مادی دولت یا پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه برای دسترسی به همه افراد آن جامعه و سلطه بر آنها است. هر پارادایم قدرت از طریق ایجاد یک سرمایه‌داری پردازش شده، امکان بزرگی برای خود فراهم می‌سازد و آن اینکه، بطور مستقیم یا غیرمستقیم «سازمان اجتماعی کار، درآمد و مصرف» آحاد جامعه را به دست می‌گیرد و در ادامه، با اتخاذ یک منطق دو پایه که آن را می‌توانیم «خشونت سرمایه‌ای رؤیت ناپذیر» و «تحسین سرمایه‌ای رؤیت پذیر» بنامیم؛ بر محتوا و فرم زندگی سیاسی افراد جامعه تأثیر می‌گذارد. بدین‌سان، سرمایه‌داری پردازش شده در هر جامعه سرشت دوگانه دارد. **نخست:** «سرشت خشونت‌بار سرمایه‌داری پردازش شده» که عمدتاً بر طبقه متوسط شهری در هر جامعه اعمال گردیده و به انفعال این طبقه و افول آرمان‌های آن، در بیشتر دوره‌های تاریخی منجر می‌شود. **و دوم:** «سرشت تحسینی سرمایه‌داری پردازش شده» که در مورد طبقات محافظه‌کار حامی نظم پارادایمی اعمال گردیده و به موقعیت فعال این طبقات در جامعه، در اغلب دوره‌ها منتهی می‌شود. بنابراین بقاء و پویایی درونی پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، بدون یک سرمایه‌داری پردازش شده عملاً ممکن نیست و هیچ عنصر دیگری نمی‌تواند جای آن را بگیرد. بدون این سرمایه‌داری پردازش شده، پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، بیرون جامعه قرار می‌گیرد و از جامعه گسسته و بیگانه می‌شود زیرا امکان برقراری رابطه مادی مداوم و نیرومند با آحاد جامعه را نخواهد داشت.

به این ترتیب، توان زیستی پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، از جهتی به کارآیی سرمایه‌داری پردازش شده توسط آن در جامعه بستگی دارد. موفقیت در ایجاد یک سرمایه‌داری پردازش شده پویا و کارآمد، می‌تواند برای پارادایم قدرت مستقر در جامعه ایمنی حیاتی ایجاد کند زیرا یک سرمایه‌داری پردازش شده کارآمد قادر است که از طریق

کنترل و دست‌کاری مداوم «سازمان اجتماعی کار، درآمد و مصرف» در جامعه، توانایی ارتباط و تعامل پارادایم قدرت مستقر با نیروهای اجتماعی را افزایش دهد. به این ترتیب، سرمایه‌داری پردازش‌شده کارآمد می‌تواند به مثابه یک «ابزار هماهنگی و حلّ منازعه» عمل کند و متناسب با درجه کارآیی خود، منازعات نیروهای اجتماعی با نخبگان قدرت را کاهش داده و یا به تعویق اندازد.

کارکرد حیاتی دوم: سرمایه‌داری پردازش‌شده، ابزار اصلی نخبگان قدرت برای تنظیم مناسبات طبقاتی است. پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه از طریق تکامل‌بخشی مداوم به یک سرمایه‌داری پردازش‌شده و سازگار با نظم پارادایمی خود همواره می‌کوشد تا طبقه پارادایمی خود را متحد و حامی خویش نگه دارد؛ طبقه ضدپارادایمی را در جامعه تا حدّ امکان تضعیف و منزوی سازد؛ و طبقه غیرپارادایمی را به صورت مستمر خنثی و بی‌اثر ساخته و از ورود اعضای آن به طبقه ضدپارادایمی جلوگیری کند. با این حال، سرمایه‌داری پردازش‌شده در یک جامعه، صرفاً در صورت کارآیی مستمر در تنظیم نظام کار، درآمد و مصرف جامعه، می‌تواند چنین کارکردی را ایفا نماید.

کارکرد حیاتی سوم: سرمایه‌داری پردازش‌شده ابزار کلیدی «سانترالیسم پارادایمی»^۱ «آرمانی کردن نظم جدید» و «بسیج اجتماعی اضطراری» در هر جامعه است. این سرمایه‌داری با حضور در همه‌جا و در همه‌وقت، نه تنها معنایی فراگیر به نظم پارادایمی می‌دهد؛ بلکه به بسط یک انضباط پارادایمی در جامعه کمک می‌کند و در ادامه قادر است تا از سه طریق به «آرمانی کردن ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت» پارادایم قدرت مستقر و بازتولید آن کمک کند. **نخست آنکه؛** سرمایه‌داری پردازش‌شده کارآمد می‌تواند با رفع نسبی کمبودها و نیازهای افراد، از گسترش نظم پارادایمی رقیب در جامعه جلوگیری کند.

۱- سانترالیسم در علوم اجتماعی، معانی و انواع مختلف (مانند سانترالیسم جغرافیایی، سانترالیسم نازک و ضخیم، و سانترالیسم ارگانیک و دموکراتیک) دارد. (در این زمینه، برای نمونه ر.ک؛ گولد و کولب ۱۳۸۴). در هیافت تنوریک پارادایم قدرت، سانترالیسم معنای متفاوتی دارد و منظورم از «سانترالیسم پارادایمی»، میزان تمرکز قدرت در هر پارادایم قدرت است. در هر پارادایم قدرت، سطح خاصی از سانترالیسم یا تمرکزگرایی قدرت وجود دارد. برای نمونه، پارادایم قدرت جمهوری اسلامی در جامعه ایران، سانترالیسم پارادایمی یا تمرکز قدرت بیشتری در قیاس با پارادایم قدرت جمهوری فدرال در جامعه آلمان دارد. پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، از سرمایه‌داری پردازش‌شده برای حفظ سانترالیسم پارادایمی خاص خود استفاده می‌کند. ر.ک؛ ؛ ستاری ۱۴۰۲ و ۱۳۹۹.

دوم آنکه؛ سرمایه‌داری پردازش‌شده، همواره به نخبگان قدرت مسلط امکان می‌دهد تا هم در رقابت‌های سیاسی درونی جامعه و هم در شرایط اضطراری مانند جنگ یا بحران، از قابلیت هماهنگی و سازمان‌دهندگی سرمایه‌داری پردازش‌شده برای «بسیج اجتماعی اضطراری» استفاده کنند و این واقعیت، یکی از انگیزه‌های اصلی نخبگان قدرت برای ایجاد سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه و بخشیدن خصلت بتواره‌ای به آن است. **سوم آنکه؛** سرمایه‌داری پردازش‌شده، امکانات مالی لازم برای ادامه جهت‌گیری ایدئولوژیک پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه را (از طریق ایجاد ساختارهای بزرگ مالی، رفاهی، نظامی و تبلیغات) فراهم می‌سازد و از این طریق روند بازتولید نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در جامعه) را تسهیل می‌کند.

کارکرد حیاتی چهارم: سرمایه‌داری پردازش‌شده برای پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، فقط یک منبع و ابزار مادی صرف با کارکردهای معین مادی نیست بلکه جزئی از هستی، ماهیت و روح پارادایم قدرت مستقر در جامعه است. سرمایه‌داری پردازش‌شده با استفاده از توان مادی خود یک نقش معنایی مهم ایفا می‌کند و آن اینکه به تدریج هستی، ماهیت و روح پارادایم قدرت مستقر در جامعه را در همه هستی‌های اجتماعی (از فرد تا نهاد دین) رسوخ و سرایت می‌دهد.

این کارکردهای حیاتی سرمایه‌داری پردازش‌شده باعث می‌شود این سرمایه‌داری، در هر جامعه «موقعیتی الماس‌گونه» برای پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه داشته باشد. به خاطر همین اهمیت اساسی، سرمایه‌داری پردازش‌شده را می‌توانیم «سرمایه‌داری آدامانتین» (Adamantine Capitalism) بنامیم و دلیل اصلی ما برای چنین نام‌گذاری این است که سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه، از لحاظ ارزشمندی و سخت بودن ماهیت خود، همچون الماس است.

اساساً ارزش الماس‌گونه سرمایه‌داری پردازش‌شده، باعث شکل‌گیری «سه قانون طبیعی شده انباشت» در همه جوامع می‌شود. این قوانین طبیعی انباشت را می‌توانیم این‌گونه تعیین کنیم:

قانون طبیعی اول: انباشت بنیادین سرمایه در هر جامعه، مستلزم سازگاری نیروهای انباشت‌کننده با نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه) است.

قانون طبیعی دوم: سرمایه‌داری پردازش‌شده، مهم‌ترین ابزار مادی کنترل مستقیم و یا غیرمستقیم «جریان کار، درآمد و مصرف» و به تبع آن، «دست‌کاری زندگی سیاسی» اکثریت اعضای هر جامعه است. بنابراین این سرمایه‌داری برای حفظ و بازتولید نظم پارادایمی در جامعه، هم ضروری و هم فاقد جایگزین است.

قانون طبیعی سوم: پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، فقط از طریق ایجاد یک سرمایه‌داری پردازش‌شده، منابع مالی لازم برای پیشبرد «برنامه کار پارادایمی بزرگ» خود در درون و بیرون جامعه را خواهد داشت. نخبگان قدرت مسلط فقط از طریق ایجاد یک سرمایه‌داری پردازش‌شده قادرند تا رجحان‌های خود را در داخل و خارج جامعه (نظیر مدیریت مطلوب رقابت‌های سیاسی داخلی، پیشبرد برنامه‌های توسعه، اداره جنگ و صلح، و حل تنش‌ها و بحران‌های داخلی و خارجی) دنبال نمایند. این سه قانون طبیعی انباشت سرمایه و مطلوبیت ناشی از هر یک از آنها، به «طبیعی شدن سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه» و «بازتولید مداوم آن» می‌انجامد و در این میان نوعی نظارت، ارزیابی و بازتنظیم مداوم در این سرمایه‌داری پردازش‌شده صورت می‌گیرد.

۳. نظارت، ارزیابی و بازتنظیم مداوم سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه توسط پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه

اساساً در همه جوامع، چارچوب معینی برای رشد انواع مختلف سرمایه‌داری وجود دارد و پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، برای رشد سرمایه‌داری در آن جامعه مرزهای معینی ترسیم می‌کند. بنابراین کیفیت و کمیت رشد سرمایه‌داری در هیچ جامعه‌ای کاملاً آزاد، نامحدود و مطلق نیست بلکه خصلتی مقید، محدود و مشروط دارد. اساساً دو معیار معین برای انباشت بنیادین سرمایه در هر جامعه (خواه غربی یا شرقی) می‌توان تشخیص داد. **اولاً؛** محدوده انباشت گسترده سرمایه تا جایی آزاد و باز است که حافظ نظم پارادایمی و بازتولید‌کننده آن باشد و **ثانیاً؛** روابط پارادایم قدرت مستقر با جامعه یا نیروهای اجتماعی

را دچار بحران نسازد و یا از تعادل خارج نکنند. اساساً نیروهای هر سه نوع سرمایه‌داری (پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی) در هر جامعه، مجاز به شکستن این دو قاعده بنیادین نیستند زیرا در غیر این صورت، پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه، قادر به حفظ و بازتولید نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت خود) در جامعه نخواهد بود. به این ترتیب، سرمایه‌داری در هر جامعه فقط در چارچوب نظم پارادایمی امکان انباشت فعالانه و آزاد سرمایه را دارد. این پدیده را می‌توانیم «حق طبیعی محدود برای انباشت بنیادین سرمایه» یا «اصل حق مشروط انباشت بنیادین سرمایه» در هر جامعه بنامیم.

با این حال، در دو حالت رابطه سرمایه‌داری پردازش‌شده و پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه به دلیل نقض «اصل حق مشروط انباشت بنیادین سرمایه» به هم می‌خورد و پارادایم قدرت از چند ابزار اصلی برای محدودسازی نیروهای متخلف سرمایه‌داری استفاده می‌کند. **حالت نخست؛** در برخی وضعیت‌های اضطراری مانند جنگ، رخدادهای بحرانی فراگیر مانند کووید و نظایر آن، ممکن است بخشی از هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی در هر جامعه، از چارچوب نظم پارادایمی فراتر رفته و با نقض اصل حق مشروط انباشت بنیادین سرمایه، فرایند بازتولید نظم پارادایمی را با تنش مواجه سازد. در چنین حالاتی، رابطه پارادایم قدرت مستقر در جامعه با سرمایه‌داری پردازش‌شده دچار چالش می‌شود. در نتیجه، نوعی سیاست محدودسازی و یا مجازات (در قالب جریمه، اجبار به فروش و واگذاری، مصادره و الحاق رسمی یا غیررسمی) برای حل بحران بازتولید اتخاذ می‌شود. **حالت دوم؛** زمانی است که سرمایه‌داری پردازش‌شده در یک جامعه (مانند سرمایه‌داری دولتی و شبه‌دولتی در جامعه ایران)، اساساً ظرفیت درونی لازم برای انباشت سرمایه کافی نداشته باشد و در نتیجه، حفظ و بازتولید نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در جامعه) را دشوار سازد.

در صورت بروز این دو حالت در یک جامعه، پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه می‌کوشد تا از طریق بازاندیشی در نظم حقوقی و تغییر برخی خط‌مشی‌های کلان اقتصاد سیاسی خود، بر تنش‌ها یا تضادهای پیش‌آمده در فرایند انباشت سرمایه غالب آید. برای

نمونه، با وضع قواعد تنظیم‌کننده جدید (مانند افزایش یا کاهش نقش دولت در اقتصاد، یا تغییر قواعد مالیاتی، و نیز ایجاد محدودیت‌های تجاری و مبادله‌ای تازه)، روند منفی انباشت سرمایه در جامعه را تا حدّ امکان محدود و حتی معلق می‌کند.^۱ بنابراین هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، ضدپارادایمی و غیرپارادایمی در هر جامعه، در صورت نقض اصل «حق مشروط انباشت بنیادین سرمایه»، همواره در معرض مداخله، تنبیه و بازتنظیم توسط پارادایم قدرت مستقر در جامعه قرار دارند تا از تضاد آن‌ها با نظم پارادایمی و تضعیف نظم پارادایمی توسط نیروهای سرمایه‌داری پردازش‌شده، تا حدّ امکان جلوگیری شود.

با این حال، نه قوانین طبیعی شده انباشت، و نه نظارت و ارزیابی مداوم بر سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه، لزوماً باعث شکل‌گیری یک سرمایه‌داری پردازش‌شده کارآمد نمی‌شود؛ بلکه بالعکس، ممکن است به ظهور یک سرمایه‌داری پردازش‌شده ضعیف در جامعه منجر شود. اساساً سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه، ظرفیت انباشت بالا و توان نگهداری مؤثر و مداوم نظم پارادایمی در آن جامعه را ندارد و بنابراین در برخی جوامع (مانند سرمایه‌داری پردازش‌شده دولتی و شبه‌دولتی در جامعه ایران امروز) دچار بحران‌های طبیعی خاصی می‌شود.

---

۱ شواهد تجربی این امر را می‌توان در رکود بزرگ دهه ۱۹۳۰، بحران مالی ۲۰۰۸ و کووید سال ۲۰۱۹ دید. تحت تاثیر رکود بزرگ، روزولت در فاصله سال ۱۹۳۳ تا ۱۹۳۹، جهت‌گیری اقتصاد کینزی در قالب نیو‌دیل (New Deal) را دنبال کرد و در بحران مالی جهانی (۲۰۰۸)، دولت او با اقدامات حمایتی مهم (مانند اختصاص بسته ۸۳۱ میلیارد دلاری شامل کاهش مالیات، اعطای اعتبارات بیمه بیکاری، سلامت و بهداشت، زیرساخت‌ها و آموزش) را انجام داد. برای درک ابعاد مختلف این بحران‌ها و پاسخ اقتصاد سیاسی دولت‌ها به آن، برای نمونه رک؛ کیندلبرگر ۱۹۸۶؛ برنانک ۲۰۲۴؛ گروچ ۱۹۸۶.

۴. بحران‌های طبیعی سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه؛ یک تحلیل

نهایی

از آنجا که سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه «هستی پارادایمی، ماهیت پارادایمی، روح پارادایمی و حیات پارادایمی» دارد؛ بنابراین به سهولت نمی‌تواند از مرزهای نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه) عبور کند و فراتر رود. این ویژگی باعث می‌شود محدودیت‌ها و بحران‌های اختصاصی پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، به سرمایه‌داری پردازش‌شده در آن جامعه منتقل شود. بر همین اساس **اولاً**؛ ریشه اصلی بحران سرمایه‌داری در هر جامعه در خود سرمایه‌داری نیست بلکه در پارادایم قدرت مستقر در جامعه (و ماهیت نظم پارادایمی آن) است. زیرا سرمایه‌داری پردازش‌شده در هر جامعه، چیزی جز بازتاب نظم پارادایمی و فعلیت این نظم در جامعه نیست. در نتیجه، بحران‌های طبیعی پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، به طور اجتناب‌ناپذیری به سرمایه‌داری پردازش‌شده در آن جامعه منتقل می‌شود و در مرحله بعد، این بحران‌ها توسط خود این سرمایه‌داری پردازش‌شده، تشدید گردیده و مجدداً به پارادایم قدرت مستقر در جامعه بازگردانده می‌شود و در نتیجه، امکان حفظ و بازتولید نظم پارادایمی را با بحران مواجه می‌سازد. این پدیده طبیعی را می‌توانیم «چرخه مبادله و انتقال متقابل بحران» میان پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه و سرمایه‌داری پردازش‌شده در آن جامعه بنامیم.

ثانیاً؛ برای پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، هر نوع سرمایه‌داری مناسب نیست و هر پارادایم قدرت با محدودیت‌های ذاتی معینی در انتخاب یک سرمایه‌داری اختصاصی برای خود در هر جامعه مواجه است. مهم‌ترین محدودیت ذاتی این است که سرمایه‌داری انتخاب‌شده باید با ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت پارادایم قدرت مستقر در آن جامعه متناسب و سازوار باشد؛ زیرا در غیر این صورت، امکان نگه‌داشتن نظم پارادایمی

۱ به زعم نویسنده، وضعیت مطلوب یا نامطلوب یک پارادایم قدرت، ناشی از سه عنصر در هم تنیده یعنی «ماهیت نخبگان قدرت مسلط»، «ماهیت نظم پارادایمی» (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت آن پارادایم قدرت) و «ماهیت بازی‌های تمایز و تضاد آن» است. وضعیت پارادایم قدرت مستقر در جامعه کره شمالی و تفاوت آن وضعیت پارادایم قدرت مستقر در جامعه کره جنوبی، ناشی از همین سه عنصر بنیادین است. رک؛ ستاری ۱۴۰۲

و بازتولید آن در جامعه دشوار و حتی ناممکن می‌شود. بنابراین پارادایم قدرت مستقر در هیچ جامعه‌ای، آزادی کامل در انتخاب سرمایه‌داری خاص خود را ندارد و این محدودیت ذاتی، ناشی از دغدغه حفظ اصالت پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه است. این دغدغه اصالت‌گرایی، امکان انعطاف پارادایم قدرت در فرایند انتخاب سرمایه‌داری اختصاصی خود را سلب می‌کند و هر پارادایم قدرت به نحو جبری و اجتناب‌ناپذیری مجبور به انتخاب شکل خاصی از سرمایه‌داری می‌شود که با ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت آن منطبق و سازگار باشد. بنابراین پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، در پردازش سرمایه‌داری سازگار با خود در جامعه، ضرورتاً بسیار خوب عمل می‌کند؛ زیرا بقای آن به این پردازش طبیعی سرمایه‌داری در جامعه گره خورده است. اما مسئله اصلی این است که سرمایه‌داری سازگار با نظم پارادایمی در هر جامعه، لزوماً یک سرمایه‌داری کارآمد نیست و در برخی جوامع، این سرمایه‌داری سازگار نه تنها توان حفظ و بازتولید نظم پارادایمی موجود در آن جامعه را ندارد بلکه بالعکس، باعث تباهی تدریجی نظم پارادایمی در جامعه می‌شود.

در واقع، معضل بنیادی پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه، یافتن شکلی از سرمایه‌داری است که هم با نظم پارادایمی (یا ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت آن) سازگار باشد و هم از کفایت و کارایی لازم برای حفظ و بازتولید این نظم پارادایمی برخوردار باشد. بنابراین در برخی جوامع (مانند جامعه ایران)، یک تناقض بزرگ پدیدار می‌شود و آن اینکه، پارادایم قدرت مستقر در جامعه، نه می‌تواند به صورت آزادانه هر شکلی از سرمایه‌داری را برای خود در جامعه انتخاب کند؛ تکامل بخشد و مسلط کند زیرا آن شکل خاص سرمایه‌داری ممکن است با نظم پارادایمی آن پارادایم قدرت در تضاد بوده و با آن ناسازگار باشد و نه می‌تواند با رشد سرمایه‌داری سازگار با خود در جامعه (مانند رشد سرمایه‌داری دولتی و شبه‌دولتی)، به طور مؤثر نظم پارادایمی خویش را حفظ و بازتولید نماید. از آنجا که پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه توان چشم‌پوشی از «اصالت نظم پارادایمی خود» را ندارد؛ بنابراین با تداوم بخشیدن به حیات یک سرمایه‌داری سازگار اما ناکارآمد، دچار تناقض درونی می‌شود و به راحتی قادر به حل این تناقض نیست. بنابراین به بحران سرمایه‌داری سازگار و پردازش شده در برخی جوامع می‌انجامد.

ثالثاً؛ اگرچه گرایش پارادایم قدرت و سرمایه‌داری پردازش‌شده به همزیستی ابرارگانیستی، محصول تمایل غریزی، وجودی و زیستی این دو به بقا و رشد است؛ اما به دلیل خصلت ذاتاً پویا و میل بی‌پایان و پیش‌رونده سرمایه‌داری به انباشت سرمایه، گاه بخشی از نیروهای سرمایه‌داری در هر جامعه، دچار عارضه خودایمنی می‌شوند و به مثابه جزئی از ابرارگانیسم دولت یا پارادایم قدرت مستقر در جامعه به آن حمله می‌کنند. این عارضه را می‌توان ناشی از دو عامل اصلی دانست. ریشه نخست عارضه خودایمنی نیروهای سرمایه‌داری، در فردگرایی خودخواهانه نیروهای سرمایه‌داری و تمایل طبیعی آنها به جهش و تشدید فرایند انباشت سرمایه در هر جامعه قرار دارد. اما ریشه دوم و مهم‌تر آن، دچار شدن دولت یا پارادایم قدرت مستقر در یک جامعه به بحران بازتولید پارادایمی (یا بحران بازتولید ساختار انباشت، هژمونی، هویت و مشروعیت خود در جامعه) است. زمانی که یک پارادایم قدرت تحت تاثیر بازیهای تمایز و تضاد بزرگ خود، دچار بحران بازتولید نظم پارادایمی خود می‌شود^۱ و این بحران به صورت طولانی‌مدت ادامه می‌یابد؛ در چنین شرایطی، هر سه نوع سرمایه‌داری (حتی سرمایه‌داری پارادایمی)، از وضعیت بحران پیش آمده و ضعیف شدن پارادایم قدرت مستقر در جامعه، برای حمله بیشتر به آن استفاده می‌کنند. این روند به تضعیف بیشتر پارادایم قدرت مستقر در جامعه می‌انجامد و به موازات این تضعیف شدگی فزاینده، تعداد بیشتری از نیروهای سرمایه‌داری از ضعف پارادایم قدرت مستقر در جامعه، برای خروج از نظم پارادایمی و انباشت بیشتر سرمایه استفاده می‌کنند. در نتیجه، نوعی جابجایی در ساختار و ترکیب سرمایه‌داری در جامعه رخ

۱ درباره ویژگی‌های بیماری خودایمنی (autoimmune disease) در علم پزشکی، ر.ک؛ دیویدسون و دایاموند ۲۰۰۱.

۲ هابز، لاک، هیوم، آدام اسمیت، بنتام، هگل، توکویل و دورکیم هر یک به برخی اثرات منفی فردگرایی خودخواهانه در جامعه پرداخته‌اند. در این زمینه ر.ک؛ کاپلستون ۱۳۶۲؛ کیوستو ۱۳۷۸.

۳ به زعم نویسنده، پارادایم قدرت جمهوری اسلامی به طور همزمان وارد سه بازی تمایز و تضاد بزرگ شده است. این بازیهای تمایز و تضاد را می‌توانیم «بازی تمایز و تضاد اسلام-غرب»، «بازی تمایز و تضاد سرمایه‌داری-ضد سرمایه‌داری» و «بازی تمایز و تضاد انقلابی-غیرانقلابی» بنامیم. ر.ک؛ ستاری ۱۴۰۱.

می‌دهد و بخش مهمی از سرمایه‌داری پارادایمی و سرمایه‌داری غیرپارادایمی عملاً به سرمایه‌داری ضدپارادایمی (یا مخالف پارادایم قدرت مستقر) در جامعه تبدیل می‌شوند.^۱ این خودایمنی سرمایه‌داری در هر جامعه نه تنها می‌تواند بر زندگی آحاد جامعه تأثیر منفی گذارد و روابط نیروهای اجتماعی با پارادایم قدرت مستقر در جامعه را از تعادل خارج سازد؛ بلکه فراتر از آن، می‌تواند نوعی ناهماهنگی در درون نظم پارادایمی (یا ناهماهنگی ساختار انباشت پارادایم قدرت مستقر در جامعه با ساختار هژمونی، هویت و مشروعیت آن) به وجود آورد؛ زیرا در طی این جهش منفی، نیروهای سرمایه‌داری پردازش‌شده برای انباشت سرمایه بیشتر، به اقداماتی روی می‌آورند که خارج از نظم پارادایمی است و این نظم را تضعیف و حتی در معرض زوال قرار می‌دهد. به این ترتیب، عارضه خودایمنی هر سه نوع سرمایه‌داری پارادایمی، سرمایه‌داری ضدپارادایمی و سرمایه‌داری غیرپارادایمی در هر جامعه، تنش‌های مختلفی پدید می‌آورد و باعث شکل‌گیری وضعیت‌های اضطراری بزرگی در جوامع می‌شود.^۲

این خودایمنی نیروهای سرمایه‌داری و تلاش آن‌ها برای انباشت خارج از نظم پارادایمی می‌تواند از طریق بازاندیشی‌های جدی اقتصاد سیاسی تا حدی تعدیل شود. این بازاندیشی‌ها معمولاً در قالب اعمال محدودیت‌های مقطعی جدید بر فعالیت نیروهای سرمایه‌داری در جامعه^۳ یا بازآرایی ترکیب سرمایه‌داری پردازش‌شده در یک جامعه و افزودن عناصری جدید به آن صورت می‌پذیرد.^۴ اما این بازاندیشی‌ها باعث دگرگونی در ماهیت و ساختار سرمایه‌داری پردازش‌شده در هیچ جامعه‌ای نمی‌شود، زیرا به تدریج روابط وجودی و

۱ شواهد تجربی این وضعیت را می‌توان در جامعه ایران دید. به موازات تشدید بحران بازتولید نظم پارادایمی در جامعه (بویژه از اوایل دهه ۱۳۹۰ به بعد)، سرمایه‌داری شبه‌دولتی (به عنوان بخشی از سرمایه‌داری پارادایمی)، دچار عارضه خودایمنی شده و از طریق ایجاد چرخه «تنش، بحران، تورم، سود» به آبرارگانسیم دولت یا پارادایم قدرت جمهوری اسلامی حمله نموده و مناسبات آن را با نیروهای اجتماعی به چالش کشیده است. ر.ک؛ ستاری ۱۳۹۹ و ۱۴۰۱.

۲ درباره مصادیق تجربی این استدلال، ر.ک؛ ستاری ۱۴۰۱.

۳ همانگونه که پیش از این اشاره شد؛ شواهد تجربی این امر را می‌توان در افزایش مداخله و نظارت دولت بر اقتصاد در برخی جوامع غربی (در قرن بیستم) در قالب دولت رفاه دید. در این زمینه، برای نمونه ر.ک؛ پیرسون و کستلز ۱۳۹۹.

۴ این نوع بازاندیشی در اقتصاد سیاسی ایران در قالب ایجاد اقرار شبه‌دولتی برای سرمایه‌داری دولتی (۱۳۶۸ تاکنون) روی داده است. ر.ک؛ ستاری ۱۳۹۹.

زیستی باثباتی میان پارادایم قدرت مستقر در هر جامعه با سرمایه‌داری پردازش شده در آن جامعه می‌گیرد که زمینه را برای انباشت مستمر سرمایه توسط این سرمایه‌داری آدامانتین یا الماس‌گونه حتی در بحرانی‌ترین شرایط فراهم می‌سازد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Sajjad Sattari

<https://orcid.org/0000-0001-8817-6104>

منابع

- اسمیت، آدام (۱۳۹۷). ثروت ملل، ترجمه سیروس ابراهیم‌زاده، تهران: پیام.
- اینوود، مایکل (۱۳۸۹). فرهنگ فلسفی هگل، ترجمه حسن مرتضوی، مشهد: نیکا.
- برودل، فرنان (۱۳۸۸). پویایی سرمایه‌داری، ترجمه مهران پاینده، عباس خداقلی و ناصر کفائی، تهران: آمه.
- برودل، فرنان (۱۴۰۲). تمدن و سرمایه‌داری (جلد اول، دوم و سوم)، ترجمه فرهنگ رجایی، تهران: علمی و فرهنگی.
- بندیکس، راینهارد (۱۳۸۲). سیمای فکری ماکس وبر، ترجمه محمود رامبد، تهران: هرمس.
- بیتهام، دیوید (۱۳۹۲). ماکس وبر و نظریه سیاست مدرن، ترجمه هادی نوری، تهران: ققنوس.
- پیرسون، کریستوفر و فرانسیس جفری کستلز (۱۳۹۹). بازخوانی و بازاندیشی دولت رفاه، ترجمه گروه مترجمان، تهران: شیرازه و پردیس دانش.
- ستاری، سجاد (۱۳۹۰). پارادایم قدرت به مثابه رهیافت نظری جدید و جایگزین نظریات دولت و نظام سیاسی، پژوهشنامه علوم سیاسی، دوره ششم، شماره ۳.
- ستاری، سجاد (۱۳۹۹). بتواره سرمایه‌داری دولتی در ایران، فصلنامه سیاست‌گذاری عمومی، دوره ششم، شماره سوم.
- ستاری، سجاد (۱۴۰۱). قدرت و وضعیت استثناء جبری در ایران، فصلنامه دولت‌پژوهی، دوره ۸، شماره ۳۱.
- ستاری، سجاد (۱۴۰۲). گفتارهای نو در جامعه‌شناسی سیاسی، تهران: دانشگاه تهران، چاپ سوم.
- فروند، ژولین (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی ماکس وبر، ترجمه عبدالحسین نیک گهر، تهران: توتیا.

- کاپلستون، فردریک (۱۳۸۰). تاریخ فلسفه، جلد چهارم (از دکارت تا لایبنیتس)، ترجمه غلامرضا اعوانی، تهران: سروش.
- کاپلستون، فردریک (۱۳۶۲). تاریخ فلسفه، جلد پنجم (از هابز تا هیوم)، ترجمه امیرجلال الدین اعلم، تهران: سروش.
- کیویستو، پیتر (۱۳۷۸). اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نی.
- گرامشی، آنتونیو (۱۳۶۲). نامه‌های زندان، ترجمه مریم علوی‌نیا، تهران: آگاه.
- گرامشی، آنتونیو (۱۳۸۴). دولت و جامعه مدنی، ترجمه عباس میلانی، تهران: اختران.
- گولد، جولیس و ویلیام کولب (۱۳۸۴). فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر پرهام، تهران: مازیار.
- لاکمن، ریچارد (۱۴۰۲). قدرت دولتها، ترجمه وحید موسوی داور، تهران: نگاه معاصر.
- لتا، رابرت (۱۳۸۴). فلسفه لایبنیتس، ترجمه فاطمه مینایی، تهران: هرمس.
- لویت، کارل (۱۳۸۵). ماکس وبر و کارل مارکس، ترجمه شهناز مسمی پرست، تهران: ققنوس.
- مارکس، کارل و فردریش انگلس (۱۳۸۸). مانیفست، ترجمه مسعود صابری، تهران: طلایه پرسو.
- مارکس، کارل (۱۳۷۷). هیجدهم برومر لوئی بناپارت، ترجمه باقر پرهام، تهران: مرکز.
- وبر، ماکس (۱۳۷۳). اخلاق پروتستانی و روح سرمایه داری، ترجمه عبدالکریم رشیدیان و پریسا منوچهر کاشانی، تهران: علمی و فرهنگی.
- وبر، ماکس (۱۳۸۴). اقتصاد و جامعه، ترجمه عباس منوچهری، مهرداد ترابی نژاد و مصطفی عمادزاده، تهران: سمت.
- هیگینز، کتیلین ام. و رابرت سالمن (۱۳۹۵). عصر ایده‌آلیسم آلمانی، ترجمه سید مسعود حسینی، تهران: حکمت.
- هیلفردیگ، رودولف (۱۳۹۴). سرمایه مالی (پژوهشی در باب تازه‌ترین مرحله تحول سرمایه داری)، ترجمه احمد تدین، تهران: دنیای اقتصاد.

References

- Bernanke, Ben (2024). *Essays on the Great Depression*, New Jersey: Princeton University Press.
- Boyer Robert (2005). *How and Why Capitalisms Differ?* *Economy and Society*, 34 (4), 509-557.

- Chalcraft, David and Austin Harrington (eds.), (2001). *The Protestant Ethic Debate: Max Weber's Replies to His Critics 1907-1910*, Liverpool: Liverpool University Press.
- Coats, David (2014). *Models of Capitalism: Growth and Stagnation in Modern Era*, London: John Wiley and Sons.
- Coker, Francis William (1967). *Organismic Theories of the State: Nineteenth Century Interpretations of the State as Organism or as Person*, New York: Columbia University Press.
- Collins, Randall (1985). *Max Weber: A Skeleton Key*, London: Sage.
- Crouch, Colin and Wolfgang Streeck (eds.), (1997). *Political Economy of Modern Capitalism: Mapping Convergence and Diversity*, London: Sage.
- Davidson, Anne and Diamond Betty (2001). Autoimmune Disease, *New England Journal of Medicine* 345 (5), 340-350.
- Del Vecchio, Giorgio (1964). *L'Etat et le Droit: Essais de Philosophie Politique*, Paris: Dalloz.
- Dyson, Kenneth HF. (1980). *The State Tradition in Western Europe: A Study of an Idea and Institution*, New York: Macmillan.
- Gerth, Hans Heinrich and Charles Wright Mills (eds.), (1946). *From Max Weber: Essays in Sociology*, Oxford: Oxford University Press.
- Gill, Stephen and David Law (1993). Global Hegemony and the Structural Power of Capital, *International Studies Quarterly* 33 (4), 475-499.
- Gills, Barry (1993). The Hegemonic Transition in the East Asia: A Historical Perspective, *Cambridge Studies in International Relations* 26, 186-212.
- Gourevitch, Peter (1986). *Politics in Hard Times: Comparative Responses to International Economic Crises*, Ithaca: Cornell University Press.

- Hall Peter A and Thelen Kathleen (2009). Institutional Varieties of Capitalism, *Socio-economic Review* 7 (1). 7-34.
- Hancke Bob, Martin Rhodes and Mark Thatcher (2007). *Beyond Varieties of Capitalism*, Oxford: Oxford University Press.
- Heilbroner, Robert L. (1985). *The Nature and Logic of Capitalism*, WW: Norton and Company.
- Hindess, Barry and Paul Q. Hirst (1975). *Pre-Capitalist Mode of Production*, London: Routledge.
- Holcombe, Randall G. (2018). *Political Capitalism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jessop, Bob (1977). Recent Theories of the Capitalist State, *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 1, No. 4, 353-373.
- Jessop, Bob (2002). *The Future of the Capitalist State*, Cambridge: Polity.
- Jessop, Bob (2007). *State Power: A Strategic Relational Approach*, Cambridge: Polity.
- Jessop, Bob (2015). Political Capitalism, Economic and Political Crises, and Authoritarian Statism, *Spectrum Journal of Global Studies* Vol.7, Issue 1.
- Kang, David C. (2002). *Crony Capitalism: Corruption and Development in South Korea and the Philippines*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kelsen, Hans (1941). The Pure Theory of Law and Analytical Jurisprudence, *Harvard Law Review* 55 (44).
- Kindelberger, Charles Poor (1986). *The World in Depression, 1929-1939*, Berkeley: University of California Press.

- Krieger, Tim and Daniel Meirrieks (2016). Political Capitalism: The Interaction Between Income Inequality, Economic Freedom and Democracy, *European Journal of Political Economy* 45, 115-132.
- Lane David and Martin R. Myant (2007). *Varieties of Capitalism in Post-Communist Countries*, Palgrave: Macmillan.
- Laski, Harold J. (1935). *The State in Theory and Practice*, London: George Allen and Unwin.
- Lehman, Hartmut, and Guenther Roth (eds.), (1987) *Weber's Protestant Ethic: Origins, Evidence, Contents*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Love, John (1986). Max Weber and The Theory of Ancient Capitalism, *History and Theory* 25 (2), 152-172.
- McCloskey, Henry J. (1963). The State as an Organism, as a Person, and as an End in Itself, *The Philosophical Review* 72 (3), 306-326.
- Meiksins Wood, Ellen (2002), *The Origin of Capitalism: A longer view*, London: Verso.
- Mure, Geoffrey RG. (1949). The Organic State, *Philosophy* 24 (90), 205-218.
- Neal, Larry and Jeffery G. Williamson (2014). *The Cambridge History of Capitalism: Volume 1, The Rise of Capitalism: From Ancient Origins to 1848*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Proudon, Pierre Joseph (2012). *The Philosophy of Poverty*, (Digital file), Auckland: The Floating Press.
- Schnitzer, Martin and James W. Nordike (1977). *Comparative Economy Systems*, South-Western: College Division Publishing.
- Simon, Walter M. (1960). Herbert Spencer and Social Organism, *Journal of the History of the Idea* 21 (2), 294-299.

Staniszki, Jadwiga (1991). Political Capitalism in Poland, *East European Politics and Societies* 5 (01), 127-141.

Strayer, Joseph R. (1970). *On the Medieval Origins of the Modern State*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Swedberg, Richard (1998). Max Weber's Vision of Economic Sociology, *The Journal of Socio-Economics*, Vol 27, Issue 4, 535-555.

Swedberg, Richard (2018). *Max Weber and The Idea of Economic Sociology*, New Jersey: Princeton University Press.

Translated References into English

Beetham, David (2013). *Max Weber and the Theory of Modern Politics*, Translated by Hadi Nouri, Tehran: Qoqnoos [In Persian].

Bendix, Reinhard (2003). *Max Weber: An Intellectual Portrait*, Translated by Mahmoud Rambod, Tehran: Hermes [In Persian].

Bernanke, Ben (2024). *Essays on the Great Depression*, New Jersey: Princeton University Press.

Boyer Robert (2005). How and Why Capitalisms Differ? *Economy and Society*, 34 (4), 509-557.

Braudel, Fernand (2009). *The Dynamics of Capitalism*, Translated by Abbas Khoda Gholi and Naser Kafaei, Tehran: Ameh [In Persian].

Braudel, Fernand (2009). *Civilization and Capitalism*, Vol. 1-2-3, Translated by Abbas Farhang Rajaei, Tehran: Elmi va Farhangi [In Persian].

Chalcraft, David and Austin Harrington (eds.), (2001). *The Protestant Ethic Debate: Max Weber's Replies to His Critics 1907-1910*, Liverpool: Liverpool University Press.

- Coats, David (2014). *Models of Capitalism: Growth and Stagnation in Modern Era*, London: John Wiley and Sons.
- Coker, Francis William (1967). *Organismic Theories of the State: Nineteenth Century Interpretations of the State as Organism or as Person*, New York: Columbia University Press.
- Collins, Randall (1985). *Max Weber: A Skeleton Key*, London: Sage.
- Copleston, Fredrick Charles (2001). *A History of Philosophy, Vol. 4, (From Descartes to leibnitz)*, Translated by Gholamreza Avani, Tehran: Sorosh [In Persian].
- Copleston, Fredrick Charles (1983). *A History of Philosophy, Vol. 5, (From Hobbes to Hume)*, Translated by Amir Jalal Aldin alam, Tehran: Sorosh (In Persian).
- Crouch, Colin and Wolfgang Streeck (eds.), (1997). *Political Economy of Modern Capitalism: Mapping Convergence and Diversity*, London: Sage.
- Davidson, Anne and Diamond Betty (2001). *Autoimmune Disease*, New England Journal of Medicine 345 (5), 340-350.
- Del Vecchio, Giorgio (1964). *State and Law: Articles in Political Philosophy*, Paris: Dalloz (In French).
- Dyson, Kenneth HF. (1980). *The State Tradition in Western Europe: A Study of an Idea and Institution*, New York: Macmillan.
- Freund, Julien (2004). *Sociology of Max Weber*, Translated by Abdol Hossein Nikgozar, Tehran: Totia [In Persian].
- Gerth, Hanse Heinrich and Charles Wright Mills (eds.), (1946). *From Max Weber: Essays in Sociology*, Oxford: Oxford University Press.
- Gill, Stephen and David Law (1993). *Global Hegemony and the Structural Power of Capital*, International Studies Quarterly 33 (4), 475-499.

- Gills, Barry (1993). *The Hegemonic Transition in the East Asia: A Historical Perspective*, Cambridge Studies in International Relations 26, 186-212.
- Gould, Jolius and William Kolb (1384). *A Dictionary of the Social Science*, Translated by Bagher Parham, Tehran: Maziar [In Persian].
- Gourevitch, Peter (1986). *Politics in Hard Times: Comparative Responses to International Economic Crises*, Ithaca: Cornell University Press.
- Gramsci, Antonio (1983). *Prison Notebook*, Translated by Maryam Alavi Nia, Tehran: Agah [In Persian].
- Gramsci, Antonio (2005). *State and Civil Society*, Translated by Maryam Abbas Milani, Tehran: Akhtaran (In Persian).
- Hall Peter A and Thelen Kathleen (2009). *Institutional Varieties of Capitalism*, *Socio-economic Review* 7 (1). 7-34.
- Hancke Bob, Martin Rhodes and Mark Thatcher (2007). *Beyond Varieties of Capitalism*, Oxford: Oxford University Press.
- Heilbroner, Robert L. (1985). *The Nature and Logic of Capitalism*, WW: Norton and Company.
- Higgins, Kathlenn and Robert C. Solmon (eds.), (1395). *The Age of German Idealism*, Translated by Seyyes Masoud Hoseini, Theran: Hekmat [In Persian].
- Hindess, Barry and Paul Q. Hirst (1975). *Pre-Capitalist Mode of Production*, London: Routledge.
- Hilferding, Rudolf (2015). *Finance Capital: A Study of the Latest Phase of Capitalist Development*, Translated by Abbas Tadayyon, Tehran: Donyateh Eqtesad [In Persian].
- Holcombe, Randall G. (2018). *Political Capitalism*, Cambridge: Cambridge University Press.

Inwood, Micheal (2010). A Hegel Dictionary, Translated by Hasan Mortazavi, Mashhad: Nika [In Persian].

Jessop, Bob (1977). Recent Theories of the Capitalist State, Cambridge Journal of Economics, Vol. 1, No. 4, 353-373.

Jessop, Bob (2002). The Future of the Capitalist State, Cambridge: Polity.

Jessop, Bob (2007). State Power: A Strategic Relational Approach, Cambridge: Polity.

Jessop, Bob (2015). Political Capitalism, Economic and Political Crises, and Authoritarian Statism, Spectrum Journal of Global Studies Vol.7, Issue 1.

Kang, David C. (2002). Crony Capitalism: Corruption and Development in South Korea and the Philipines, Cambridge: Cambridge University Press.

Kelsen, Hans (1941). The Pure Theory of Law and Analytical Jurisprudence, Harvard Law Review 55 (44).

Kivisto, Peter (1999). Key Ideas in Sociology, Translated by Manouchehr Sabouri, Tehran: Ney (In Persian).

Kindelberger, Charles Poor (1986). The World in Depression 1929-1939, Berkeley: University of California Press.

Krieger, Tim and Daniel Meirrieks (2016). Political Capitalism: The Interaction Between Income Inequality, Economic Freedom and Democracy, European Journal of Political Economy 45, 115-132.

Lachman, Richard (2023). States and Power, Translated by Vahid Mousavi Davar, Tehran: Negaheh Moaser (In Persian).

Lane David and Martin R. Myant (2007). Varieties of Capitalism in Post-Communist Countries, Palgrave: Macmillan.

- Laski, Harold J. (1935). *The State in Theory and Practice*, London: George Allen and Unwin.
- Lehman, Hartmut, and Guenther Roth (eds.), (1987) *Weber's Protestant Ethic: Origins, Evidence, Contents*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Letta, Robert (2005). *Leibnitz The Monadology and Other Philosophical Writings*, Translated by Fatemeh Minaei, Tehran: Hermes [In Persian].
- Love, John (1986). Max Weber and The Theory of Ancient Capitalism, *History and Theory* 25 (2), 152-172.
- Lowith, Karl (2006). *Max Weber and Karl Marx*. Translated by Shahnaz Mosamma Parast, Tehran: Qoqnoos [In Persian].
- Marx, Karl (1998). *18th Brumaire of Louis Bonaparte*, Translated by Bagher Parham, Tehran: Markaz [In Persian].
- Marx, Karl and Friedrich Engels (2009). *The Communist Manifesto*, Translated by Masoud Saberi, Tehran: Talayeh Parsou (In Persian).
- McCloskey, Henry J. (1963). The State as an Organism, as a Person, and as an End in Itself, *The Philosophical Review* 72 (3), 306-326.
- Meiksins Wood, Ellen (2002), *The Origin of Capitalism: A longer view*, London: Verso.
- Mure, Geoffrey RG. (1949). *The Organic State*, *Philosophy* 24 (90), 205-218.
- Neal, Larry and Jeffery G. Williamson (2014). *The Cambridge History of Capitalism: Volume 1, The Rise of Capitalism: From Ancient Origins to 1848*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Pierson, Christopher and Francis G. Castels (2020). *The Welfare State: A Reader*. Translated by a Group of Translators, Tehran: Shirazeh and Pardiseh Dasnesh [In Persian].

- Proudon, Pierre Joseph (2012). *The Philosophy of Poverty*, (Digital file), Auckland: The Floating Press.
- Sattari, Sajjad (2011). *Paradigm of Power as a New Theoretical Approach and an Alternative to State and Political System Theories*, *Research Letter of Political Science*, Vol. 6 (3), 45-74 [In Persian].
- Sattari, Sajjad (2021). *The Fetishism of State Capitalism in Iran (1944-2020)*, *Iranian Journal of Public Policy*, Volume 6, Issue 3, 9-31 [In Persian].
- Sattari, Sajjad (2022). *Power and Involuntary State of Exception in Iran (Foundations and Conditions of Possibility)*, *The State Studies Quarterly*, Vol. 8, Issue 31, 1-29.
- Sattari, Sajjad (2023). *New Discourses in Political Sociology (Third Edition)*, Tehran: University of Tehran. [In Persian].
- Schnitzer, Martin and James W. Nordike (1977). *Comparative Economy Systems*, South-Western: College Division Publishing.
- Simon, Walter M. (1960). *Herbert Spencer and Social Organism*, *Journal of the History of the Idea* 21 (2), 294-299.
- Smith, Adam (2018). *The Wealth of Nations*, Translated by Sirous Ebrahim Zadeh, Tehran: Payam [In Persian].
- Staniszki, Jadwiga (1991). *Political Capitalism in Poland*, *East European Politics and Societies* 5 (01), 127-141.
- Strayer, Joseph R. (1970). *On the Medieval Origins of the Modern State*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Swedberg, Richard (1998). *Max Weber's Vision of Economic Sociology*, *The Journal of Socio-Economics*, Vol 27, Issue 4, 535-555.
- Swedberg, Richard (2018). *Max Weber and The Idea of Economic Sociology*, New Jersey: Princeton University Press.

Weber, Max (1994). Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism, Translated by Abdolkarim Rashidian and Parisa Manochehr Kashani, Tehran: Elmi va Farhangi [In Persian].

Weber, Max (2005). Economy and Society, Translated by Abbas Manouchehri, Mehrdad Torabi Nezhad and Mostafa Emad Zadeh, Tehran: Samt [In Persian]

استناد به این مقاله: ستاری، سجاد. (۱۴۰۳). سرمایه‌داری پردازش‌شده (فراسوی تفاسیر مارکسی و وبری، دولت‌پژوهی، ۱۰ (۳۹)، ۵۲-۱.

Doi: <https://doi.org/10.22054/tssq.2025.82850.1589>

The *State Studies Quarterly* is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License